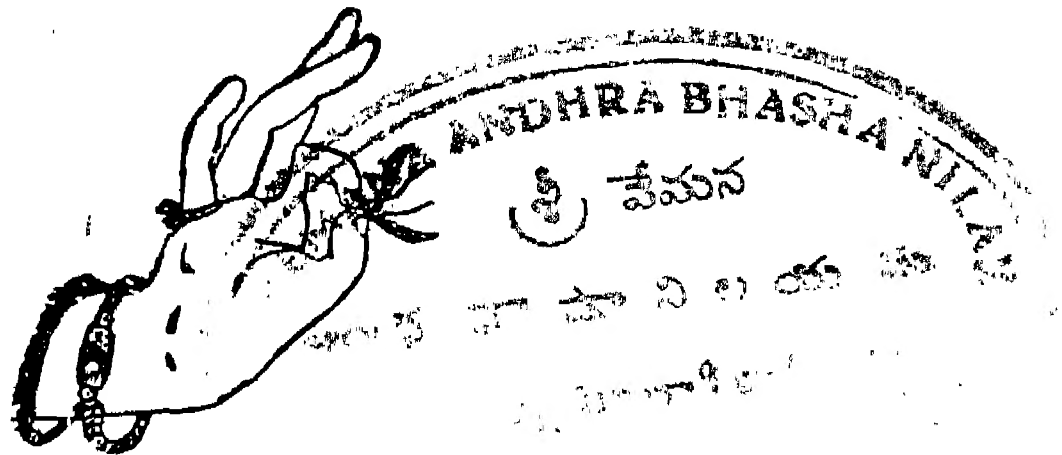
వాసవదత్త

శిరోమణి

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి

తొలికూర్పు
౫౦౦ ప్రతులు
వెల ౧-౦-౦

Printed by I. V. Ratnam, M. Sc.
At the Andhra Grandhalaya Press,
BEZWADA, 1944.

ప్రాప్తిస్థానము:
శిరోమణి
సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి,
44 జీరా
సికింద్రాబాద్, (దక్కన్)

భూమిక

భాసమహాకవి రచించిన ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణ
నాటకము నందలి యితివృత్తమే నా వాసవదత్తకు మేలుబంతి.
కాళిదాస మహాకవి తన మేఘసందేశమున "ప్రద్యోతస్య
ప్రియదుహితరం వత్సరాజోऽత్ర జహ్రే" అనియు, "ప్రాప్యా
వంతీ ముదయనకథా కోవిద గ్రామవృద్ధాం" అనియును
నీకథను దాఁకి విడుచుటచే నాతనికాలమున లోకమున దీనికిఁగల
గౌరవము వ్యక్తమగుచున్నది. మఱియు సంస్కృత వాఙ్మయ
మున వత్సరాజనాయకమగు రూపకచతుష్టయము (౧ ప్రతిజ్ఞా
యౌగంధరాయణము, ౨. స్వప్నవాసవదత్తము.
3. రత్నావళి, ౪. ప్రియదర్శిక) కలదు. దీనిచేఁ గవులకును
పాఠకులకునుగూడ వత్సరాజ కథయందలి యభిరుచి మెండని
విశదమగుచున్నది ఇందు, ప్రతిజ్ఞా యౌగంధరాయణ కథా
తంత్రమే కీ. శే. శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి ప్రతాప
రుద్రీయమునకు మూలము. ఆ యౌగంధరాయణుఁడే యిందు
యుగంధరుఁడుగాఁ బరిణమించెను.

పై నాలుగు రూపకములలోఁ బ్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయ
ణమే మిగిలిన వానికన్న మిన్నయని నా తలంపు. ఏలన మిగి
లినవన్నియుఁ గేవల శృంగార ప్రధానములు. ఇందు శృంగా
రము ప్రధానమైనను వీరము, హాస్యము, బీభత్సము, భయా
నకము మొదలగు నితరరసము లంగములై ప్రధానరసమును
బోషించుచున్నవి. మఱియుఁ బూర్వకాలమునందలి రాజకీయ
తంత్రమునకిది దర్పణము. కాముకుఁడగు రావణుఁడు సీతాదేవి
నపహరించుకొని పోయెనన్నచో వింత లేదు. కాని ప్రద్యోతుఁడు
శత్రువగు వత్సరాజును దన గౌరవమునకు భంగమురాని
విధమున నల్లునిఁగాఁజేయుఁ దలంపుతో నపహరించికొని వచ్చు

టయు, వత్సరాజు యౌగంధరాయణ సాహాయ్యమున వాసవ దత్త నపహరించికొని పోవుటయు రాజకీయ తంత్రముయొక్క పరాకాష్ఠయన వచ్చును. కాంతాపహరణములను వినుదుము. కాని యిట్టి పురుషాపహరణములు వినము. ఇట్టి దాని నుద్దే శించిన యీ కాలపు మంత్రులబుద్ధిప్రభావము దురూహము. ఇట్టి సందర్భములు గలదగుటచేతనే కాళిదాసమహాకవియు దీనినిఁ బ్రశంసింపకుండ నుండలేక పోయెను.

ప్రతిజ్ఞా యౌగంధరాయణము 'దీనికి మూలమైనను "స్త్రీతినామాఽపి మధురం" అని యుంటచే 'వాసవదత్త' యని మార్ప సాహసించితిని. ఇందలి కథమాత్రము భాసునిది కావ్యపద్ధతి యంతయు స్వతంత్రమే.

కోరి యీ కావ్యము నాచే రచింపఁజేసి యంకితముగాఁ గొని నా కైదు నూటపదారులును, అమూల్యవస్త్రములను బహూకరించి భాషాభిమానమును, వదాన్యత్వమును బ్రక టించిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ పారలపల్లె వేంకటరామిరెడ్డిగారినిఁ బర మేశ్వరుఁ డాయురారోగ్యములనిచ్చి రక్షించుఁగాత! వీరి పిన తండ్రిగారగు శ్రీ మరిపీటి శంకరరెడ్డిగా రితఃపూర్వము నాచే నీ విధముగనే "జానకీపరిణయమును" రచింపంజేసి పై విధము ననే సత్కరించిరి. భాషాభిమానమునకును వదాన్యత్వమునకును రెడ్లు మొదటినుండియుఁ బుట్టినిండ్లుగదా! 'యథాబీజం తథాం కురం' అన్న విధమున నట్టి రెడ్డివంశమునఁ బుట్టినవాఁడు మా వేంకట రామిరెడ్డి. ఈ రెడ్డి వతంసుఁ డింకను మహాకవులచేఁ బెక్కుకావ్యములను రచింపఁజేసి యంకితము గొని దీర్ఘాయు ష్మంతుఁడై, కవికల్పకమై, సత్కీర్తినిఁ బడయుఁగాత!

గ్రంథకర్త.

కృతిపతి : శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేంకటరామారెడ్డిగారు
పారలపల్లె, ఆదొని తాలూకా, బళ్లారి జిల్లా.

శ్రీ పరదేవతాయై

వంశావళి

శ్రీమదలమేలు మంగా
రామావర! వేంకటేశ్వరా! యమరస్వా
మీ! మా వేంకటరామ
క్ష్మామండనుఁగావు మొసఁగి కల్యాణంబుల్. ౧

శ్రీకన్యా కుచమండలాంతర సరశ్శ్రీరాజహంసంబు, శ్రో
ణీ కాంతాధరబింబకీరము, లసన్నీలా నితంబస్థలీ
శ్రీకాంచీవలయంబునై మెరయు శ్రీకృష్ణాంశు మాయుత్తమ
శ్లోకున్ వేంకటరామిరెడ్డివిభు నాలోకించుతన్ సత్కృపన్.

అలపువ్విల్తు జయించి చిత్తముఁబరాయత్తంబుఁగావించి య
గ్గలపుంబింకముఁబూనియుం దుదికి నొక్కర్తుం దలందాల్చి య
న్యలతాంగిన్నదికించి గాత్రమున నాహ్లాదించు శ్రీశంభుఁ డ
ర్మిలి మా వేంకటరామిరెడ్డి కిడుతన్ శ్రేయం బమేయంబుగన్.

పరమచ్ఛాందసుఁడయ్యువృద్ధుఁడయియుంబల్లుంబువుంబోఁడినిం
దరుణీరత్నముబుగ్గఁబెట్టుకొని తాఁ దాంబూలముంబోలెఁ, జూ
పఱకున్ నవ్వును బత్తియుం గొలుపు నాపద్మోద్భవుం డాచితా
దరుఁడై వేంకటరామ భూపతికి భద్రంబుల్ ప్రసాదించుతన్.

మును రెడ్డివంశములయం
దనఘంబయి బత్తులాన్వయము తరుకాండం
బునఁ గల్పవృక్షమట్టులు
పొనరుం బళ్లారి సీమమున సంభవమై. ౫

ఆ వంశోద్భవు లెల్లవారలును స్తుత్యంబౌ చరిత్రింబునన్,
దేవబ్రాహ్మణ గోగణంబులయి భక్తి శ్రద్ధలన్, భారతీ
సేవాతత్పరతన్, నిరంతర జగజ్జేగీయ్యమాన ప్రథన్
ఈవిశ్వంభర మేలుబంతులయినా రీనాటికిన్ రెడ్లలోన్. ౬

బత్తులవారికెల్ల సిగబంతి యటంచును, గీర్తి తేజముల్
గుత్తకుఁ గొన్న పెద్దయని, కోవిదకోటికి మేరువంచు, స
ర్వోత్తముఁడంచుఁ దన్గుతిచి యుర్విని నెల్లరు సన్నుతింప స
ద్వృత్తుఁడుమున్న వర్తిలెను వేంకటరాయఁ డగణ్యపుణ్యుఁడై

ఆతం'డైజ'ను రాజధానిగను రాజ్యంబేలుచున్ వీర్య వి
ఖ్యాతింబొల్చి నిజాము దేశమున నా గద్వాల విశ్వంభరా
నేతృండై తగు సోమభూవరునితో నిర్నిద్ర తేజః ప్రభా
భూతింబెద్దయుఁబోరి వీరశయనంబుంబొందె యుద్ధంబునన్.

శ్రీ వేంకటరాయనికిని
దేవేంద్రునికిం జయంతు తీరునఁ దిమ్మ
క్ష్మావరుఁ డుదయించెను గుణ
సేవధి విద్యాచణుండు శ్రేష్ఠుఁడు నడతన్.

తమ పంటపండెనని కవి
సముదాయము సంతసించె; శాత్రవతతి డెం
దములందు రాయివడెఁ ది
మ్మ మహీపతి గద్దెనెక్క మాత్రిన బళిరా! ౧

ఆ పతికి దాసిరెడ్డి ధ
రాపతియును రామిరెడ్డి రంగారెడ్డుల్
రూపొందిన కీర్తులును మ
హాపుణ్యులు పుట్టి రత్యుదారులు వీరుల్. ౧

ఆ ముప్వు రన్నదమ్ములు
నా మూర్తిత్రితయమునకు నవతారములం
చామోదపడుచు నుందురు
భూమిజనులెల్ల సౌఖ్యములను మునుఁగుచుఁ. ౧౨

స్తవనీయుండగు దాసిరెడ్డి రణమధ్యంబందు నిల్వంగ శా
త్రవ సందోహము కాలరుద్రు నవతారంబో? యితండంచు భీ
వివశత్వంబునగాత్రయష్టితడియన్ స్వేదాంబువుల్ క్రిక్కచుఁ
శివపంచాక్షరినిం బఠించు కొనుచుం జేమోడ్పుసేయుందగన్.
చెలికారంబును జూపుచుఁ సతతముం జేదోడు వాదోడుగా
నిలువంగాఁ దన సోదరద్వయము నిర్నిద్రింబుగా నెల్ల వెం
టల జ్యేష్ఠుండగు దాసిరెడ్డి కడు శ్రేష్ఠత్వంబు దీపింప సా
ధులలాముండుగ, నేలుచుండెనుభువిన్ స్తోత్రింపఁగా వేలుపుల్.

శ్రీ రామిరెడ్డియును రం
గా రెడ్డియుఁ గల్పవహ్ని కల్పులయి మహా
వీరారివంశముల యూ
ర్పేరులు లేకుండఁ జేసిరి మగంటిమినిన్. ౧౪

మగటిమినిఁ జూపఁజాలక
పగతెల్లరు నొక్క కుట్రఁబన్నిరి వీరిం
దెగటార్పఁ; బన్ని యట్టులు
పగతురు నెయ్యురుగనై ప్రవర్తిలిరి తగన్. ౧౫

కడు నెయ్యంబున రామిరెడ్డివిభు రంగారెడ్డినిం జెల్మి పే
ర్పడ నాహ్వానమొనర్చి గౌరవముతో వర్తించి కావించి యె
క్కుడు విందున్ నిదురింపవారలు నిసిన్ ఘోరాతిఘోరంబుగాఁ
బడుకొన్నట్టి గృహాని కగ్గిడి మృతింపం జేసిరా భ్రాతలన్. ౧౬

కలిగి రలదాసిరెడ్డికిఁ
జెలువుగఁ బెదరంగరెడ్డి చినరంగారె
డ్డులు గోవిందయరెడ్డియు
బలయుతులగు సుతులు ముగురు భాగ్యము కతనన్. ౧౮

గోవిందరెడ్డి బాగమ
దేవినిఁ బెండ్లాడె భాగ్యదేవిని మున్నా
గోవిందుఁడాడినట్టులు
పావనులగు వారిఁదలఁపఁ బాయు నఘంబుల్. ౧౯

గోవిందరెడ్డి బాగమ
దేవివలన లక్ష్మిరెడ్డి ధీవరుని యశ
శ్శ్రీవరుఁ బెదవేంకట ధర
ణీవరుఁ జినవేంకటావనీపతిఁగాంచెన్. ౨౦

ఆలక్ష్మి రెడ్డిఁ దలఁచుదు
రాలక్ష్మీవరుని బింబమని, చల్లని త
త్పాలన సమస్త మంగళ
జాలంబునఁ దేలుఁ దత్ప్రజాతతి బళిరా ! ౨౧

అలరెడ్డివంశముక్తా
ఫల మారాజర్షి యేకపత్నీవ్రతుఁ డ
స్ఖలితచరిత్రుఁ డుదారుఁడు
గలరే ? సరివార లాత్రికాలజ్ఞునకున్. ౨౨

నాగమ యుత్తమగుణ క
ల్పాగమ, దానాంబువులకు నాతొలకరిదా
మేగమ; లక్ష్మీరెడ్డికి
భాగస్వామినిగనయ్యె వలపులపంటై. ౨౩

పెదవేంకట రెడ్డీంద్రుం
డుదారుఁ డుజ్జ్వలయశస్కుఁ డూర్జస్వలుఁ డు
న్మదపరతృణాగ్నియై యొ
ప్పిదముగఁ దగెఁ బార్లపల్లె వీటికిఁ బతియై. ౧౪

అందంబునఁ జందంబున
మంది కుదాహరణ మగుచు మహి సీతాదే
విం దలఁపించుచు నరసమ
యందెను సత్కీర్తి యతని కర్ధాంగిగనై ౧౫

తలఁచుచు నన్నలయానతి
నలసుగ్రీవాజ్ఞగా నిరంతరమును, స
త్కళలఁ విశారదుండయి
వెలింగె మహితుండు చిన్నవేంకటపతియున్. ౧౬

అసదృశ పాతివ్రత్యము,
విస్మృమర శీలంబు, శాంతవృత్తియుఁ, గురు లం
దసమానభక్తియుం దగి
బసవాంబిక యొప్పె నతని భార్యామణియై. ౧౭

అల పెదవేంకటరెడ్డికిఁ
గలిగిరి దశరథుని కట్లు ఘనులు కుమారుల్
నలువురు ప్రజ్ఞావంతులు
బలవంతులు ధైర్య శౌర్య వైభవవంతుల్. ౧౮

గుణసమూహంబున గోవిందుఁ దలఁపించుఁ
బెద్దవాఁడైన గోవిందరెడ్డి
యల ధర్మదేవత యవతార మనఁగ వె
లింగెను బెదరామలింగరెడ్డి

సకల విద్యలలోనఁ జతురాస్యుఁ డనుచుఁ జె
లంగె నడిపిరామలింగ రెడ్డి
ఖ్యాతి తేజోనివాస క్షేత్రమై భాసి
లెను దద్ద చినరామలింగ రెడ్డి

పెద్ద వేంకట రెడ్డి పృథ్వీధవునకు
ముద్దు బిడ్డలు నల్వురు పుట్టినారు
దిక్చతుష్టయముం గెల్చు దిట్టతనము
మూర్తిని వహించి యుండిన పొలుపుదోఁప. ౨౯

తనజన్మము తరించెనని యెంచు యాచకులం
డరుదేర నాత్మగృహంబునకును
దనపుణ్యసంపదల్ కనె ఫలంబని యెంచు
జను లాత్మసాహాయ్యమునకు రాఁగఁ
దనకబ్బెఁ బెద్ద నిధానంబని తలంచు
సూరివరేణ్యులఁ జూచు మాత్రి
తినతపంబు ఫలించె ననుచు భావించును
గానంబడంగ సత్కవి వరుండు

తన్నుఁ గోసిమైనఁదత్పరత్వంబునఁ
బరులఁ గొలుచు నట్టి భక్తి గరిమ
రాజిలంగఁ బెద్ద రామలింగా రెడ్డి
ధన్యమైన జీవితము వహించె. ౩౦

సారాచారుఁ డుదారుఁ డుజ్జ్వల యశస్సాంద్రుండు శ్రీరామలిం
గా రెడ్డీంద్రుఁ డొనర్చినట్టి వసుగుల్ కల్పించు పెండ్లిండ్లునుం
బ్రారంభించిన ధర్మసత్రము లగణ్యంబుల్ సుఁడీ! యియ్యలం
బేరుం గాంచెను దానకర్ణుఁ డని యాపృథ్వీశుఁ డెంతేనియుః.

పెదరామలింగ భూపతి
ముదమున నారాయణుండు భూశ్రీలవలెం
బొదలెడు వేంకమ నరసమ
లందగంబెండ్లాడె దివ్యలలితాకృతులన్. ౩౨
అల వేంకమ గర్భాబ్ధికిఁ
గలానిధియుఁబోలె సుతుఁడు గలిగెను; గనువిం
దులు గొలిపెఁ జుట్టపక్కం
బులకుం దలిదండ్రులకు నమోఘగుణుండై. ౩౩
రామిరెడ్డ్యాఖ్యుఁడైన పుత్త్రకుఁ డితండు
సద్గుణంబుల శ్రీరామ చంద్రుఁ బోలె
నట్టి సుతుఁగన్న తలిదండ్రు లెట్టి ధన్య
తములో యంచును సర్వ బాంధవులు పొగడ. ౩౪
అబ్జ బంధుండు మిట్ట మధ్యాహ్నమందు
గ్రుంకినట్టులు, నేలలోఁ గ్రుంగినట్లు,
కొండ ప్రళయంబు రాకయుఁ, గూలిపోయె
నిరువ దేండ్లకె రామిరెడ్డీంద్రుఁ డకట. ౩౫
నరసాంబా గర్భంబున
హరి దేవకి గర్భమందున ట్లుదయించెన్
సరసుండు లక్ష్మిరెడ్డీ
శ్వరుండు ప్రాగ్జన్మ పుణ్య పరిపాకమునన్. ౩౬
తనదు చక్కందనంబును గాంచి స్వైరిణీ
బృందంబు గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగుచుండఁ
దనదు బాహాబలంబును గాంచి శాత్రవ
భటబృంద మాదలల్ వాంచియుండఁ

దనదు వదాన్యత్వమును లెస్స పరికించి
వేలుపువృక్షంబు వెల్లఁబోవఁ
దనదు పాండిత్యంబుఁ గని యర్థులగు బుధుల్
పుంసరస్వతియంచుఁ బొగడుచుండఁ
బుట్టి నిల్లయి సుగుణ సమూహమునకుఁ
బట్టుగొమ్మయి సత్కవివర్గమునకు
మేలుబంతయి రెడ్డి రాడ్జాలమునకు
లక్ష్మిరెడ్డీశ్వరుండు సెలంగుచుండె. ౩౭

భుజియింపఁగాఁ బోఁడు పురినున్న బీదసా
దులు భుజించిన వార్తఁ దెలిసికొనక
గ్రహియింపఁగాఁ బోఁడు కరము రైతులనుండి
ప్రీతిఁ దత్థ్సితి విచారింపఁ బోక
యడుగఁగాఁ బోవఁడయ్యధమర్ణుల నొకప్పు
డిచ్చినదె పునర్గ్రహించుఁగాని
కడపఁగాఁ బోఁడొక్క క్షణమేని రిత్తగాఁ
బెఱల కేమేలో కావించుఁ గాని
పండుగదినాలలో బీదవాండ్రఁ బిలిచి
విందుల నొసంగుదయుఁ; బంచిపెట్టుచుండు
నూత్నవస్త్రంబు; లాపరిణూత గుణుఁడు
లక్ష్మిరెడ్డీంద్రు నెవరు పోలంగలారు? ౩౮

తల్లులు లేని వారలకుఁ దల్లియుఁ దానయి ప్రోపు సేయుచున్,
బిల్లలు లేని వారలకుఁ బిల్లఁడు దానయి ముద్దుగూర్చుచున్,
గాళ్లయి కుంటివారలకుఁ, గళ్లయి గ్రుడ్డులకున్, సతంబు వ
ర్తిల్లెను లక్ష్మిరెడ్డియు మదీయుఁ డటంచుఁ దలంపనెల్లరున్. ౩౯

ఆమహానీయుఁడు వేంకమ
భామారత్నంబు చెట్టవట్టెను దొలి శ్రీ
రాముఁడు సీతాదేవిని
సామోదము పెండ్లియాడుచందము దోఁపన్. ౪౦

ప్రతిబింబ మాచంద్రమతికి; సావిత్రికి
నద్భుతంబైన మూర్త్యంతరంబు;
దమయంతి కవనిఁ బ్రత్యాదేశభూతంబు;
నపరావతార మాయవని సుతకు;
నూత్నరూపంబు మండోదరీ సాధ్వికి;
నల్ల ఛాయాదేవి కవతరంబు;
వనసూయకక్కయు; నావసిష్ఠమునీంద్రు
తొయ్యలికినిఁ జిన్నతోఁడఁబుట్టు;
వనుచు వేంకమాంబ నభినుతించు జనంబు
వేయినోళ్లతోడఁ బెద్దతడవు
నామె పేరు దలఁపఁ బ్రాహ్ణంబులంబాయుఁ
బాపరాశి నిక్కువంబు సుండు. ౪౧

తలలో నాలుకయై సదా కొలుచు చుద్యద్భక్తిమై నత్తమా
మల, ముంగొంగుఁ బసిండియై శ్రితులకున్, మందారమైయాచకా
వళికిం, బున్నెము పంటయై పుడమికిన్ వర్తిల్లెఁబో! సుందరీ
తిలకంబై మను వేంకమాంబసరి ధాత్రిన్ లేరుముమ్మాటికిన్.

వరలక్ష్మీ రెడ్డి వెంకమ
పురంధ్రులకు ముద్దుపట్టి పుట్టెఁ గులధురం
ధరుఁడు, వరుఁడు వేంకటరా
మిరెడ్డి సద్ధర్మమునకు మేర యితఁడనన్. ౪౩

ఏవ్వాని ముఖపద్మ మిందిరాదేవికి
భాసురంబైన సింహాసనంబు;
ఎవ్వాని జిహ్వాగ్ర మిలయందు భారతీ
రమణీమణికి నాట్యరంగభూమి;
ఎవ్వాని గాత్రంబు పువ్విలుకాఁడు ము
న్నవతారమెత్తిన యట్టి స్థలము;
ఎవ్వాని హృదయం బనేక కృపార్ఘురుల్
పరిభవించు శీతల పర్వతంబు;
పృథివి నెవ్వండు పేదల పెన్నిధాన;
మెవఁడు చుట్టాల సురభి; మహిష్ఠుఁ డెవఁడు;
అతని వేంకటరామిరెడ్డ్యగ్రగణ్యుఁ
దరమె వర్ణింప నలుమోము దొరకునైన. ౪౪

వదలి సురలోకమును వేల్పు మొదవువచ్చె;
వెడలి నందన మరుదెంచెఁ బుడుకుమ్రాఁకు;
తలఁపుమానిక మతని సౌధంబుఁ జొచ్చెఁ;
గోశమును వీఁడి యా తేనిఁ గొలువొనర్చె. ౪౫

వలువల్ దాల్చుచు దక్షిణల్ వడయుచున్ భక్ష్యప్రపూర్ణాన్నమా
గళమాప్యాయిత నారగించి వికలాంగశ్రేణి నిత్యంబుఁ దేఁ
పులనుం దేర్చుచు నాశిషంబుల నిడుం బుంఖానుపుంఖంబుగాఁ
గలుగన్ వేంకటరామిరెడ్డికిల సత్కల్యాణ పారంపరుల్. ౪౬

తనకున్ నూటపదారు లిచ్చి తగ సత్కారంబుఁ గావించె నం
చును, దుస్సేలువ లిచ్చి తన్నని పెనంచున్, నాదు కావ్యంబుఁ గై
కొని స్వర్ణాభిషవం బొనర్చె ననుచున్ గొండంత హర్షించు చా
తని వేనోళ్లస్తుతించుచుండుఁ గవి బృందం బన్యరాడ్గోష్ఠులన్.

చదువుల సరస్వతియు, బ
ల్లిదమగు గానములకుఁ గూడలి, యశోలతకుం
గుదు, రణోగ్రధనుఁ డట్టిం
డుదయింపఁడు ప్రాయికముగ నుర్విని నెందున్. ౪౯

వయసునఁ బిన్నయయ్యును బ్రవర్తనఁ బెద్దలలోనఁ బెద్దయై
స్మయమొదవించుచున్ దశ దిశా రమణీ స్తనచందనాయితం
బయి వెలుగంగ సద్యశ, ముదాహరణం బయి రాజపంక్తికిన్
అయపరుఁడై పొనర్చెఁ గడు హ్లాదము వేంకటరామిరెడ్డియున్.

శ్రీకృష్ణ దేవరాయ
క్ష్మాకాంతుని, భోజరాజుఁ, గరగించి యిటుల్
శ్రీకర వేంకటరామ
క్ష్మాకాంతునిఁ జేసినాఁడు బ్రహ్మ తలంపన్. ౫౦

కవికోకిలములచేఁ గావ్యగానంబులు
సాఁగింపఁజేయు వసంతుఁ డితఁడు;
చీదసాదులఁ గృపన్ వీక్షించి దానంపు
వెన్నెలల్ కాయు జాబిల్లి యితఁడు;
తన చూపు తూపుల ననబోండ్ల యుల్లంబు
విభ్రమం బఱచు పువ్విల్తుఁ డితఁడు;
సకల విద్యలయందుఁ జాతురిం జూపు ను
ద్దండుండు చతురాననుం డితండు;
పార్లపల్లెకు మాత్రతాఁ బ్రభుఁడుగాని
సర్వభూపాల నార్హతాశాలి యతఁడు;
రెడ్డిరాజుల మేల్బంతి; దొడ్డప్రభువు
రమ్యగుణశాలి వేంకటరామిరెడ్డి. ౫౧

మహిఁ వెలుఁగు ద్వికరుఁ డాతఁడు
సహస్ర కరుఁడగును దానసమయములందున్
బహుధా ద్వినేత్రుఁ డయ్యును
సహస్ర నేత్రుఁడగు నర్థిసంతతిఁ గాంచన్. ౫౨
జనరత్న మతనిఁ బార్వతి
వనితా రత్నంబు చెట్టపట్టెను రత్నం
బును గూడును రత్నంబను
జనవాక్యము రిత్తవోక సార్థతఁ గాంచెన్. ౫౩

సత మాతారకమంత్ర రాజపఠనాసంగంబునన్ సమ్మదాం
చితుఁడై రాముఁ డనుగ్రహించిన వరస్వీకారముంబొంది పా
ర్వతి శ్రీ వేంకట రామిరెడ్డి విభు శ్రీరామావతారంబునుం
బతిగాఁగాంచి భజించుచుండె నరజన్మంబంది యీ తీరునన్.

కనక మేఖలమై రత్నకంకణమయి
పుష్పమాలికమై శిరోభూషణమయి
చారుతరమైన ముకురమై సౌరుమీరుఁ
బార్వతీదేవి తనదైన ప్రాణపతికి. ౫౫
కలిగి రా దంపతులకు నఖండమైన
పున్నెములఁజేసి 'వేంకమ' యన్న తనయ
శ్రీలుఁడగు 'పురుషోత్తమరెడ్డి' యన్న
పుత్త్రరత్నంబు రత్నంపు మొలకలట్లు. ౫౬

నిచ్చల్ తామరతంపరై వెలయఁగా నీయిల్లు, దైవంబు నీ
కిచ్చెం బట్టినదెల్ల బంగరముగా నేకోత్తర శ్రీలిడన్,
మెచ్చన్ లోకము నీ యదృష్టమునకున్ వేయేండ్లు ముత్తైదువై
పచ్చంగా మనుమమ్మ పున్నియపుఁగుప్పా! బిడ్డ! వేంకాంబికా!

వరవడి వ్రాయుమా! వరుస నీతాతతం
డ్రులయు నవ్వారి పూర్వులయు కీర్తిc
బఠియింపుమా! దేశభక్తులై తగుగాంధి
తిలకాది పూజ్యుల దివ్యకథలు
అనుకరింపంగc బ్రయత్నింపుమా! పూరు
భరతేశ ముఖ్యుల ప్రాభవంబు
త్రివ్వింపు మాంధ్రి సరస్వతీ దేవి ప్రా
సాద నిర్మితికిc బునాదు లిపుడె.
కవి జనంబుల కల్ప వృక్షంబటంచు
నర్థి బృందంబునకు వేల్పు టావటంచుc
బేర్ప్రతిష్ఠలు గడియించి వెలయుమయ్యా!
ప్రియగుణా! పురుషోత్తమ రెడ్డివర్య! ఉ॥

ముంగిటి ముత్తియంబయి ప్రమోదమొసంగcగ శంకరుండు, ముం
గొంగుc బసిండియై తనదుకోర్కులుదీర్చుచు వేంకటేశుc డుం
డంగc గోమాళ్లcగూcతులు, దిటంబుగ మన్మలు, మన్మరాండ్రు సె
ల్గంగ సతంబు నుండుము సుఖంబుగ వేంకటరామ భూవరా!

వాసవదత్త

౧

శ్రీమద్గుణ ప్రతానా!
క్ష్మామండల మండనాయమానా! త్రిజగ
త్క్షేమవిధానా! వేంకట
రామారెడ్డీన! ఖరపరతమ స్తపనా! ౧
అవధరింపుము ప్రద్యోతుఁ డాత్మజాత
కొఱకు హరియించి వత్సభూవరునిఁ దేరఁ
దన్మహీంద్రుఁ డిందు వాసవదత్త నాఁచి
దాఁబలాయనమైన కథాక్రమంబు. ౨
ఇలఁగలనానాదేశం
బులఁదగుమణిపూస చందమున "వత్సము;"త
త్తిలకాయమానమయి భా
సిలుఁగౌశాంబీపురంబు శ్రీనిలయంబై. ౩
ఉదయనుఁ డన్మహీశుఁడు మహోదయుఁడాపుర మేలు; విద్దెలం
జదురుఁడు; సద్గుణాకరుఁడు; సర్వకళాపరిపూర్ణుఁ; డందునుం
గుదు రతఁడౌట గానకళకుం దనవీణియమీఁటి వేఁటలన్
మదగజపంక్తిఁ బట్టు; నసమానుఁడు తజ్జనపాలుఁడీక్రియన్. ౪
పలుకుల వెలంది వీణకుఁగలిగినట్టి
ముద్దుబిడ్డయు, నారదమునివరేణ్యు
మహతి సవతాలు, ననుచు ధీమంతులండ్రు
ఘోషవతిపేరియాతని కొమరువీణె. ౫

పరికించి పెద్దతనమును
బరమంత్రులకన్నవిద్దె, బ్రాయమునను, ద
ద్ధరణీనాథుఁడు యౌగం
ధరాయణు నొనర్చె స్వప్రధానామాత్యున్. ౬
పరు లావులింపఁబేర్వులు
పరిగణియింపంగఁ జాలువాఁడు, రణకళా
ధరుఁడేలు ఘనుఁడు యౌగం
ధరాయణుఁడు వత్సరాజునకు సచివుండై. ౭
పెట్టనికోటై పుడమికిఁ,
గట్టని కవచంబునయ్యె గాత్రమునకు, వే
పెట్టయి, ఱేనికిఁగుడిబుజ
మట్టులునై, రాజ్యతంత్రమాతఁడునడపున్. ౮
చాణక్యుఁడు గీణక్యుఁడు
రాణింతురె వానియెదుటఁ? బ్రజ్ఞానిధి గీ
ర్వాణాచార్యుఁడుఁ దత్పద
రేణువునకుఁ జాలఁడన ధరిత్రినిఁ గేలా? ౯
చిలుమెక్కెంగడుఁగత్తిమొత్తము; భటస్త్రీబృందమాత్మీయనా
థులయాయల్లకతాపముం గొనక కంతుక్రీడలం దేలె ని
చ్చలు; వత్సేశుఁడుగుండెచేయిడి సుఖస్వాపంబునన్ మున్గె; నా
దలలన్ వ్రాల్పఁగ మంత్రిబుద్ధిబలిమిం దచ్ఛాత్రవానీకముల్. ౧౦
ఒడలిఁగోసియైన నొడయని సేవింపఁ
జాలునట్టి పెద్ద స్వామిభక్తి,
బుద్ధి కౌశలంబు, శుద్ధ స్వభావంబు,
వానికన్న ముందె ప్రభవ మొందె. ౧౧

పరిణాత గుణుఁడు యౌగం
ధరాయణు భుజాగ్రతలమునను నిల్పి ధరా
భరమును వత్సేశుఁడు దగె
నిరతం బేకాంతసౌఖ్య నిర్మగ్నుండై. ౧౨

ఒకసారి పీయూష మొలికింపంగఁ జేయు
గానంబుఁ గావించు వీణెముట్టి
ఒక తేపఁ గనువిందులకు విందు లొదవించుఁ
జిత్తర్వులకుఁ బోసి జీవకళలు
ఒకవేళ నొజ్జల కొజ్జయై వర్తిల్లు
ద్యూత ప్రసంగ వైదుష్య మందు
ఒకమారు మదపుటేనికల గొఱ్ఱెల నట్లు
వెంటఁ ద్రిప్పుచు నుండు వేఁట లందు
ఒక్కపరి నృత్యకళయందు, నొక్కతడవ
సరససల్లాపములయందుఁ జదురు సూపు;
మోపి యౌగంధరాయణు మూపురమున
రాజ్యభారంబు నావత్సరాజవరుఁడు. ౧౩

అల వత్సదేశము పయిం
దొలుతనె కనువేసియున్న దుష్టుల కారా
ట్రిలకుని సచివాయత్తత
సలుపుచు సంతోషమొదకు సందగపఱిచెఁ. ౧౪

పరరాజుల పాచిక వ
త్సరాజుపైఁ బాఱదయ్యెఁ; దత్ప్రతికారా
చరణపరాయణయౌగం
ధరాయణుఁడు జాగరూకతను వర్తిల్లన్. ౧౫

భ్రమరము పూలనుండి మకరంద రసంబును సంగ్రహించు చందమునఁ గరంబుఁ గైకొనుచుఁ దత్సచివుండు ప్రజాళినుండి, స్వర్ణము గురిపించుచుం బుడమి నాల్గు సెఱంగులయందు, సర్వసౌఖ్యములకుఁ గల్పవృక్షమయి క్రాలుచునుండెను వత్సమండలిన్.

విని యుంటిమి ముక్కంటిని;
వినితిమి వేకంటిఁ గూర్చి; వినమైతిమి ధా
త్రినిఁ బదివేకన్నుల వా
నినిఁ గుఱించి యటంచు నాతనిం బ్రజపొగడున్. ౧౭

౨

శ్రీహరి పదాంబురుహచంచరీక! అమర
యువతిజేగీయమాన మహోచ్చకీర్తి!
రమ్యగుణధామ! వేంకట రామిరెడ్డి!
అవధరింపు మనంతరం బైన కథను. ౧౮

ఆతని యొద్దికి నొకనాఁ
డేతెంచి యొకండు దూత యిట్లు తెలిపెఁ బ్ర
ద్యోతుఁడు కల్పించిన మా
యాతంత్రం బాదినుండి యంతము దాఁకన్. ౧౯

స్వామీ! దేవరవారి యానతిని సంచారంబుఁ గావించుచున్
భూమీమండల మెల్ల నుజ్జయినిఁ గన్గో నేఁగి కొన్నాళ్లటన్
నేమున్నారము వైశ్యవేషమున వాణిజ్యంబుఁ గావించుచున్
ఆమూలాగ్రముగా వచింతు మటమాయాలించునయ్యేకతల్.

చండ ప్రచండ వృత్తియుఁ
జండమహాసేన బిరుదశాలియుఁ బ్రద్యో
తుండను మహీమహేంద్రుఁడు
గండరగండంబు దన్నగరిఁ బాలించున్. ౨౧

శాలంకాయన ముఖ్యమంత్రులు సవిస్రంభంబు సేవింప, ద
ర్పాలంకారులు సింహవిక్రములు యోధాగ్రేసరుల్ కొల్వఁగా
మౌళిస్థాపిత మాల్యముంబలెఁ బరుల్ మన్నింపఁ దచ్ఛాసనం
బేలుం బెంపు వహించి యుజ్జయిని భూమీశుండు దుర్దాంతుఁడై.

పరులకు నాతఁడు హృదయ
జ్వరమయి తమ ప్రక్కలోని బల్లెంబయి ని
ష్ఠురసింహస్వప్నంబయి
మరణంబును బ్రదుకు గాని మాదిరిని నుంచెన్. ౨౩

తలతో నొనర్త్రు భూమీ
శులు నాతఁడు కాలితోడఁ జూపిన దానిన్
బలు కత లింకేల? వానిఁ
దలంత్రు ప్రత్యక్షుఁడైన దండధరునిఁగాన్. ౨౪

తన కనుసన్నల మెలఁగని
తనుఁ జీటికిఁ గొనని సత్ప్రతాపతపనుఁ డా
మన యేలిన వారిపయిన్
మనంబు వక్రించియుండె క్ష్మాకాంతునికిన్. ౨౫

మొలకెత్తి తేని డెందపుఁ
బొలమున దివసక్రమమునఁ బొందుచు నెదుగన్
బలపడియు వేళ్లు దన్నియు
బలుమ్రానయి మచ్చరంబు పంగలు వేసెన్. ౨౬

ఎదిరించి యేపుఁ జూపఁగఁ
బదనది లేకుని కతండు పండ్లు గొఱుకుచున్
గుదులుఁ గడుఁ; బేదకోపము
పెదవులకుం జేట టన్న విధ మిదియె కదా! ౨౭
ఇలఁ గుంపటిలోఁ దామర
మొలచిన చందమున నందమున కద్దంబై
లలి వాసవదత్తాఖ్యను
గలిగెం దత్పతికిఁ గన్యక యొకర్తు దగన్. ౨౮
ఆ యా యీడునకుం దగు.
నా యా ముద్దు మురిపెంబు లగపఱచుచుఁ, గం
దోయికి విందొనఁగుచు నెల
ప్రాయం బారాచకన్నె వడసెఁ గ్రమముగన్. ౨౯
ఆయమ కన్నుఁగల్వలకు హ్లాదము గూర్చుశశాంకుఁ డెవ్వఁడో?
ఆయమ మోముదమ్మికి మహోద్యుతిఁగూరుచు భానుఁడెవ్వఁడో?
ఆయమ మేనితోఁటఁబ్రియ మాఱఁజిగుర్ప వసంతుఁడెవ్వఁడో?
ఆయమ వేనిభాగ్యముల యాకరమో? యనుకొండ్రు తజ్జనుల్.
అహమహమిక రాకొమరులు
గ్రహింప నాకన్నె కేలు, ప్రార్థించిన న
మ్మహీనాథుం డీకుండెను
స్పృహణీయము లైన గుణము లెవ్వియు లేమిన్. ౩౦
తనబిడ్డన్ వరియింపఁగాఁ దలఁచి దూతం బంపమింజేసియుం
దనయాజ్ఞన్ శిరసావహించి తనుఁ బెద్దంజేయమిం జూచి, యే
లిన వారల్ వరణీయ రమ్యగుణపాళింబొల్చినందానె క
న్యను బ్రద్యోతుఁడొసంగఁడయ్యె; మదినన్యావజ్ఞ తేండ్లోర్తురే?

అనురూపుఁ, డనుపాత్రియుం;
డనుగుణుఁ డగు వరుని కొఱకు నన్వేషణముం
బొనరించెను ధరణీపతి;
కనంబడఁ డమూదృశుండు గలికంబునకున్. ౩౪

చదువు గలట్టిచోట 'నహి' చక్కదనం; బదియున్నచోట నా
చదువు హుళక్కి; యున్ననివి ఛాత్రముశూన్య; మివెల్లఁగల్గినన్
గుదురదు గోత్రభేద;మది గూడిన నొక్కెడఁ జాలకుండునీ;
డది సరిపడ్డ నడ్డుపడు నన్య; మెటుల్ వరశుద్ధి యేర్పడున్?
తనయేకపుత్త్రికార్థం
బనుకూలుండైన వరునికయి కావించెన్
ఘనుఁడు భగీరథయత్నం
బును బ్రద్యోతుండు నెల్ల మూలల యందున్. ౩౫
జ్యోతిషికులఁ బ్రశ్నించెను
భూతల నాయకుఁడు; వత్స భూవరుఁడే నీ
కూఁతురిఁ బెండ్లాడు నటం
చాతనితో ననిరి యప్రియంబయి యున్నన్. ౩౬
వరణీయగుణంబులు గల
తరుణుఁడు మనజేనికన్నఁ దక్కన్యుం డి
దర లేఁడను సిద్ధాంతమె
స్థిరపడెఁ దుది కామహీంద్రు చిత్తమునందున్. ౩౭
వేనిపై మచ్చఱం బెద వేళ్లువాఱె;
వేనిపేర్విన్న నిలువెల్ల మేను మండు;
నతఁడు దేవుండె యగుఁగాక; యతని నెట్లు
తనకు జామాతగాఁ జేయఁదలఁచు జనుఁడు? ౩౮

తన్నుఁ దృణప్రాయునిఁగా
నెన్నెడు నాతనికిఁ గన్నె నిచ్చు నతని ముం
దున్నది ముసుళ్లపండుగ;
బన్నంబులు వాని నిత్యపంటలుగావే? ౩౯

అయిన, మాత్సర్యమునువీడి యతఁడు వత్స
జనవరుఁడు వేఁడ మునుముం దొసంగఁ దలఁచె
నాఁడు బిడ్డలఁ గన్నవారైదుబిరుదు
లకట! తెగఁగోసికోవలె నండ్రుగాదె? ౪౦

క్రమముగ మాత్సర్య స్థా
నమునం బ్రద్యోతునికి ఘనంబుగ నభిమా
నముపుట్టె; సతము మనవ
త్సమహీంద్రుని దూతకొఱకు దారులుసూచున్. ౪౧

తానయి ముందుముందుగను దత్పతి వాసవదత్త నీయఁగాఁ
బూనఁడు; వత్సభూపతియుఁ బుచ్చఁడుదూతఁ బ్రతిగ్రహింపఁగా;
మానము దర్పముం గలుగు మానిసులాటను దీసిపోరు సుం
తైనను వార లిర్వురు; నిజాగ్రహముల్ ద్యజియింప రాత్మలన్.
ఎరఁజూపి చేపఁబట్టెడి
కరణిని, మిథ్యాగజంబుఁ గన్పఱచి మహీ
వరుని గజాఖేటపరుని
హరింప సచివోక్తిఁ దుదికి నాతఁడు దలఁచెన్. ౪౩

ఆలోకించుచు యుక్తకాలమును రంధ్రాన్వేష ణాయత్తుఁడై
శాలంకాయన మంత్రినాయకముఁ, బ్రాంచద్వీరగర్భంబు, ను
త్తాలానీలమునైన కృత్రిమకరిన్ స్థాపించె, నస్మద్ధరా
పాలుం డీదినమందు వేఁటకయిపోవంజూచి యక్కాననలోన్.

మనయేలిన వారినిఁ ద
జ్జనపతిగొంపోయి యిట్టి చందంబునఁ ద
త్తనయా కటాక్ష జాలం
బున కగ్గ మొనర్చు నురులఁ బులుఁగుం బోలెన్. ౪౫

తన దర్పంబునకున్ రవంతయుఁ గొఱంతం జూప, కాఱేఁడిటుల్
తన కన్యామణి పాదదాసునిఁగ వత్సక్ష్మాపతిం జేయు కో
ర్కి ననాయాసము దీర్చికోఁదలఁచె, నీ కృత్యంబు సిద్ధించినన్
వినుఁ డూరేఁగును దద్యశోరమణి దిగ్వీథీ ప్రతానంబునన్. ౪౬

రెండుపండు లొక్క వ్రేటునవలె నాతఁ
డొందు రెండు మేళు లొక్కదాన;
మనదు తొంటియశము మటుమాయమైపోవు;
నవయశంబు దెసల నలముకొనును. ౪౭

అని యావద్వృత్తాంతము
వినిపింప నమాత్యవరుఁడు విని విశ్రాంతిం
గొన దూతనంపి తేనిని
వెనుకకు రప్పింప నొక్క వేగును బిలిచెన్. ౪౮

పిలిచి ప్రభునికి యథార్థము
దెలిపిన మృగయాభిలాష విడి రాఁ డనుచుం
దలఁచి "యొక ముఖ్యకార్యము
గల" దని కబురంప నతఁడు గడఁగుచు నుండన్. ౪౯

శ్రీమత్పారలపల్లీ
గ్రామణి! రమణీకదంబకందర్ప! గుణ
స్తోమా! వేంకటరామా!
సామోదత నవధరింపు మటు పైని కథన్. ౫౦

హరిణవ్రాతము రోజుకొంచుఁ బ్రబలాయాసంబునం దూలఁగాఁ
గరముల్ వెన్కకుఁ జిక్కి, వాయుతతి శిక్షం గోరి వెంటాడఁగాఁ
బరువెత్తించుచు వారువంబును నిజస్వాంతంబు కన్నన్ వడిన్
జరుఁ డొక్కం డరుదెంచి వ్రాలెను నృపాస్థానంబుద్వారంబునన్.

తనువుం దోలంగి కవచమె
చనుదెంచిన కరణి వదలి క్ష్మాకాంతుని ర
క్షణ మొంటిగ నేతెంచిన
జనుఁ గని నిర్ఘాంతపడుచు సచివుఁడు నిలిచెన్. ౫౨

ఎగరొప్పుకొనుచు నశ్వము
దిగి యాతఁడు మంత్రియెదుట దీనాననుఁడై
వగపునను బ్రయాసమునను
డగి నోటను మాటరామి దిటమఱి నిలిచెన్. ౫౩

అరనిముసమట్లు నిలఁబడి,
చరుం డొగిం గ్రేటుకొనుచు, సచివోత్తమునిం
బరికించి పూసగుచ్చిన
కరణిని వత్సేశు వేఁటకత, నెఱిఁగించెన్. ౫౪

వలినవారు వీడి యుచు బెల్లలులేని మహాసముద్రముం
బోలిన పెద్దదండుగాని పోయి క్రమించి నదీ నదంబులం
గాలువ లట్లు, నర్మద సకాశమునంగల వేణుకాననం
బోలినిఁ జొచ్చి సైన్యముల నొక్కట నిల్పిరి చెట్లచాయలన్.
కతిపయ పరివార పరీ
వృతుఁ డాతఁడు నాగవనము వేఁటట నన్వా
రతిఁ గాంచిన వేఁటడవికి
స్వతురంగముఁ దోలికొనుచుఁ జలచెం బిదపన్. ౫౬
ఆ యడవిం గ్రుమ్మరు వాఁ
డా యవనీ ధవుఁడు గాంచుఁ చటఁ గరిపదము
ద్రాయుతమగు మార్గంబును
రోయుచుఁ జనుచుండ నొకసరోవర మందున్.
పెలుకుచుఁ దూండ్లు దమ్మి విరి పిండును నెల్లియలట్లు పట్టుచున్
గరముల నీరుపీల్చి గగనంబునకున్ విరఁజిమ్ముచున్ సరో
వరమును బాల సంద్రమును బర్వతరాశివలెం గలంచుచున్
గరినికురుంబ మాతనికిఁ గన్పడి పెంచెఁ గుతూహలం బెదన్.
ఈ గతినిఁ బెద్దకాలం
బాగజయూధంబు నీటియందాడి యొడ
ళ్లాఁగించు కొనుచుఁ దత్తట
భాగమునకు వచ్చుచుండెఁ బంకోద్ధితమై. ౫౯
తన ఘోషవతీ వల్లకి
జనపతి శ్రుతిసేయఁ గడఁగఁ జరుఁ డొక్కండా
యన పాదమూలమునకుం
జనుదెంచి వచించె నెరగి సాష్టాంగమునన్. ౬౦

దేవా! యియ్యెడ కొక్కక్రోసు దవులం దిగ్దంతులంబట్టి నూ
నూవుంజేయ సమర్థమా మదపుటే నుం గేకనీలంబు త
త్రాప్రవృ డ్వారిద మట్టు, లీయడవిమధ్యం బాదపచ్ఛాయఁ ద
త్సావర్ణ్యంబున యత్నదృశ్యమయియాశ్చర్యావహంబై తగున్.

ఘట్టి బుద్ధి యెఱుఁగు తొట్టి యెన్నింటినో
కాంచినాఁడ మత్తగజము లవని
నీదృశంబుఁగాన నేకనీలంబయి
కొండఁ బోని యేన్గుగున్న నొండు. ౬౨

అనుచు నివేదింపఁగ నా
తని నాత్మీయునిఁగ బ్రమసి ధరణీపతి వా
నిని సత్కరించి పెద్దయు
ధనసందోహంబుచే నతని కిట్లనియెన్. ౬౩

"కఱచితి గజశాస్త్రంబున
"ధరఁగాటుకకొండఁబోని స్తంబేరమ మొ
క్కరుఁ డుండు" ననుచు,దానినిఁ
బరికింపఁగ నైతి నింత వఱ కెయ్యెడలన్." ౬౪

అని పరివారము వైపును
గని మీరిట నుండుఁ డే నొకండన చని దా
నిని వీక్షైకసహాయుం
డనై వశంపఱచికొని హుటాహుటిఁ దెత్తున్. ౬౫

అనియేఁగం ద్వరమాణ చిత్తుఁ డయి స్వీయాశ్వం బధిష్ఠింపఁగా
మనసేనాపతి డాసి వ్రాలి పదపద్మద్వంద్వ మం దో ప్రభూ!
చన దేకాకివిగాఁ జరింప; నది యాశంక్యప్రదేశం; బటన్
అనయంబుంజరియింత్రు శాత్రవులు రంధ్రాన్వేషణాసక్తులై ౬౬

మొదలం బోవల దా ప్రదేశమునకుం; బోఁగాఁదలంపేని నీ
మెదవాలాయము; పెద్దదండుగొని స్వామీ! పోవనర్హంబు నీ
కది కాకుండిన వెంబడిం గొలఁదిసైన్యంబేనిఁ గొంపొమ్మ; యు
య్యదియుఁ నీకురుచింపకున్నఁ గొనిపొమ్మా యొక్క
నన్నేనియుఁ. ౬౭

నడగోటకరణి నీవెం
బడి వచ్చెద నేను నీకు వజ్రాయుధమై
కడిమిమెయి విఱుతు నీపైఁ
బడు శాత్రవ శైలపంక్తి పక్షము లెల్లన్. ౬౮

ఆకార్తవీర్యుఁ డట్టులు
వేకరముల విక్రమించు వీరుఁడవు పరా
నీకముపయికి వైనను
నాకర్మముఁ దీర్ప మన వొనర్చితి నిట్టుల్. ౬౯

వ్యతిరేకంబుగ మీ యా
నతి కిట్లాడితి నటంచు నాపయిఁ గినుకన్
క్షితినాథ! కొనకుమీ! స
న్మతి "స్నేహః పాపశంకి" నాఁగను వినవే? ౭౦

ఆ విధి మనవి యొనర్చిన
నావత్సేంద్రుం డనుగ్రహము నూపకయే
యావార్యంబును మించుం
దీవియచందమునఁ బరుగు దీయించు నెడన్ ౭౧

తనవెంటఁబోఱు దళవా
యిని మధ్యేమార్గమందు వీక్షించి కటా!
తనపై నొట్టిడుకొని పతి
వెనుకలనికిఁ ద్రిప్పివైచి వెడలెను నాతోన్. ౭౨

ప్రతికూల దైవునకు నే
హితోపదేశములు సెవికి నెక్కునె? గాళుల్
వెతలను వెతకుచుఁ బరుగిడ,
మతియుతులును వెనుక కెట్లు మరలఁ గల రిలన్? ౭౩
అసహాయ శూరుఁడగు మన
వసుధాపతి తొంటిచరుఁడు పలికిన తోవన్
బసిపట్టి పఱచు సింగపు
పసతోఁ జనె నగ్గజంబు పసపట్టంగన్. ౭౪

ఈఁగను దోమనుం జొఱఁగ నీయని దట్టపుఁ జెట్లపిండునన్
సాఁగుచు స్వప్రతాప తపనద్యుతికాండపుఁ గాగడాలచే
మూఁగిన కాఱుచీఁకటుల మొత్తముఁ ద్రొక్కుల కొత్తిగించుచున్
వేఁగెఁ గ్రమక్రమంబుగ మహీశ్వరుఁ డేనికయున్నకోనకున్.
గిరితతి కట్టని గోడల
కరణిం గన్పట్ట దారి గనరాని యటన్
నరపతి పద్మవ్యూహముఁ
జొరఁబడి చనుచున్న యట్టి సౌరిదిం దోఁచెన్. ౭౫

ఒడ లెల్లం గనులన్ రచించుకొని యా యుర్వీశుఁ డీక్షింప న
క్కడఁ బెంజీఁకటి మాపినిపిండునడుమన్ గార్కొన్న కాయంబు గ
న్పడియుం గన్పడ నట్టులుండ సరిగాఁగాంచంగ నయ్యెన్గు నా
ల్గడుగుల్ ముందుకుసాఁగిడిగ్గియుఁదురంగంబుం బ్రశాంతంబుగాన్.
పరకాయించి కనుంగొని
కరియేయని నిశ్చయించి కడు శ్రావ్యతఁ బ
న్నెరమీటఁ దొడఁగె నాగ
స్వరంబు నహితుండికుండు వాయించు గతిన్. ౭౬

గిరిగర్భము నుండి వలెం
గరి గర్భమునుండి పోటుకాండ్రు పఱతెం
చి రసంఖ్యాకు లపుడు చూ
పఱకుం గనువేఁగుగొలుపు బలదర్పములన్. ౭౯

కండలు దేఱినట్టి భుజకాండము ముందుకు దూఁకఁగా, నయః
పిండములన్ హసింపఁగల బెట్టిదమైన యొడళ్ళు త్రుళ్ళఁగా,
దండితనంబు వాఁడిమియు దర్పము మేరలు మీఱ, నప్పు డా
గండరగండ లొక్కతృటి క్ష్మాపతి డాసిరి సింహగర్జలన్. ౮౦

తలవని తలఁపుగ మనపతి
వలనికి వీతెంచుచున్న వాఁడిమగల ద
ర్పులఁ గన మదిఁ దోఁచెను నా
కలకథ యడ్డంబు దిరిగె నని యవ్వేళన్. ౮౧

కన్నుల్ మూసి గజేంద్ర మంత్రజపముం గావించు చందంబునన్
మన్నీఁ డేమఱియుంటఁ దన్ను నిజవీణాగానముం జేసి, పెన్
సన్నాహంబున మీఁదికింబఱచు నా సైన్యంబు వీక్షింపఁ డా
సన్నం;బూడవె బేరసారము లిలన్ సంగీతపున్ మత్తుచేన్? ౮౨

ఒకపరి కన్నులు దెఱవఁగ
నెకిమీనికి నొక్కబారెఁ డెడమున నకటా
లుకలుక లాడుచు వీర
ప్రకాండు లగపడిరి. నిప్పు రాలెడు కనులన్. ౮౩

కనుమూసి తెఱచు లోపల
జనపతి వారువముపైకిఁ జంగున నెగిరెన్
గనియును వినియు నెఱుంగము
మనమా మెఱుఁగులకు నట్టి మాదిరి జవమున్. ౮౪

ఒఱనుండి పెఱికి చుఱియను
గరకరిచూపులకుఁ దోడు గడు వాఁడితనం
బుఱుకంగ నొడలి నుండియుఁ
జఱచఱ పరసేన పైకి "జై" యనఁ బఱచెన్. ౫౬
తురగంబుం బరసైన్యరాశిపయికిం దూఁకించుచున్ వీఁకమై,
ఖురఘాతంబుల మట్టగించుచును,నుగ్గునుగ్గుఁగావించుచున్,
శిరముల్ దుల్చుచు జొన్నకంకులవలెన్, సింగంబులం జించునా
శరభంబట్టులు విక్రమించె మనవత్సక్ష్మావరుం డత్తఱిన్. ౫౭
తొలి వజ్రాయుధముం ధరించి పురుహూతుం డద్రిలంబట్టి ఱె
క్కలు ఛేదించిన ఘట్టముల్, గిరులసంఘంబుల్ ఘరట్టాభమై
జలధిన్ దుర్మిన మందరాద్రికథలున్, సాక్షాత్తుగాఁ జూపె ను
జ్జ్వల తేజోనిధి పెక్కురంగముల నా సంగ్రామ మధ్యంబునన్.
సురలను దక్షాధ్వరమునఁ
దఱిమిన యా వీరభద్రు ధాటియుఁ గ్రూరా
సురఘాతి క్రౌంచదారణు
పరాక్రమము నతని యందుఁబగఱకుఁ దోఁచెన్ ౫౮
ఒకపోటొక్క శతఘ్నిగ,
నొక వ్రేటొక పిడుగుగాఁగ, నూర్జస్వలుఁడై
కికురించి యని నొనర్పఁగ
వకవకలు యథాయథలును బగతురి బళీ! ౫౯
సుడిగాలి రేఁప వార్వము
కడింది తనతోఁక విసరి, కారాకులయ
వ్వడువున నుక్కిరి బిక్కిరి
పడుచుం దాదాల కెగిగి పడిగి పగ అనిన్. ౬౦

తెమలిచికొని తోడేల్పాయి
గుమిగొని దండెత్తిపోవు గొఱియలవలె ధై
ర్యముఁ దెచ్చుకొనుచు నరిసై
న్యము ముందుకు సాఁగు; వెనుక కడుగిడుచుండున్. ౯౧

సందీ కిట్టులు తద్దయుం బెరుగు తచ్చౌండీర్య మార్పంగ న
మ్మందేహారినిఁ గార్మొగుళ్లవలెఁ గ్రమ్మంజొచ్చె సైన్యంబు తే
నిండట్టంబుగ నల్వాలంకులను; మన్నీఁ డాత్మఁగైకొక త
త్సందోహంబును బూరికిం; బరులు మెచ్చం జీల్చి చెండాడుచున్.

కలగుండు పఱచుచుండెను;
బలఁగంబులు విచ్చిపాఱి వచ్చుచునుండెన్
దళవాయి యానదాఁటక;
పలుతడవ లిదే విధంబు వర్తిల్లె నటన్. ౯౩

పరులకు గుండె లదల్చెడు
పరాక్రమము బాహుబలముఁ బ్రభువుల కిట్టే
వఱకున్నదనుచు నెఱుఁగను
బరరాజులు కత్తిదింప భవదాజ్ఞమెయిన్. ౯౪

మనదొర కప్పటికొడ లె
ల్లనునలఁగెం; జూసినట్లు లావంతయుఁ దీ
సెను; దప్పిగూరె; హస్తం
బున ఖడ్గముజారెఁ; గీర్తియూలకుఁ బాఱెన్. ౯౫

బలవత్తరమగు దైవము
బలఁబు తఱుగుటను జేసి, బలమఱి మనరా
ట్త్రిలకుఁడుఁ జిక్కెనుబరులకు;
వలబోయల కెత్తువడ్డ హర్యక్షమునాన్ ౯౬

ఎకిమీానిదెబ్బకా మె
త్తికోలునకుఁ గంప మెత్తి దెసలకుఁ దమకా
రికి బుద్ధిసెప్ప వీర
ప్రకాండు లాయయ్యు లిపుడు వట్టిరి వానిన్. ౯౭
మనదేవరవారిని విడి
ననుఁబట్టిన మేలటంచు నాచిత్తమునం
జనియించెఁ గోర్కి; తాదృశ
ఘనపుణ్య మొనర్ప నైతిఁగద తొల్లింటన్. ౯౮
ననుమర్దించెను హూనహూనముఁగ;మానాన్నన్ వధించెంగటా!
తునిమెన్ ఱెక్కలు మాసహోదరునికిం;దూఁటాడె మా మేనబా
వను;గావించెను రెండుతుండెములుగాఁ బాదంబులన్ మాదు మి
త్రునికీతం; డని నల్దెసల్ బలిసి శత్రుల్ ముట్టి వత్సేశునిన్. ౯౯
భరతము పట్టించెద మని
యొఱగొడ్డెంబులను బేర్లు చూడలినిఁ గత్తుల్
గురిపింప నెత్తియుండిన
తరుణంబున వచ్చి వారిదళవాయి యనెన్. ౧౦౦
"వలదు సాహస మొనరింపవలదు వలదు
ప్రల్లదంబులు పలుకంగ వలదు వలదు
ఒక్కనికిఁ జాలకయుఁ జూపి పిక్కబలము
శిరసు వంపక యివ్విధి మొఱఁగఁ దగునె?"
౧౦౧
అని చీదరింపఁ దద్భట
జనంబు కత్తులను డించి స్వాంతము మోడ్పుం
గొనఁ గొలఁది దాలకుం జని
మొనగానికి దారి నిడిరి భూవరు కడకున్. ౧౦౨

అతం డెవ్వఁడో యాభిజాత్యమునఁ బెద్దయైయుండుఁ గాకున్న నా
రీతిన్ శాత్రవుఁడైన వత్సపతికీర్తిన్ మెచ్చుచున్ దుష్క్రియా
చేతస్కంబగు నాత్మసైన్యము నిటుల్ ఛీవాట్లనుం బెట్టునే?
ఏతాదృఙ్మహితార్జవంబు గలవారేకొందఱో యుందిరిలన్.
ఏలినవారి యదృష్టము
మేలైనది; దానికన్న మేలైనది పె
క్కేల మన యదృష్టము; తగు
వేళకు దళవాయి వచ్చివేయుట నటులన్. ౧౦౪
అన్నట్లు చెప్ప మఱచితి;
మున్నాగజవార్తఁ దెలిపిపోయిన చరుఁడుం
గొన్నిప్పులఁ బైఁ జెఱఁగెడు
కన్నులతో వారి నడుమఁ గానఁగ వచ్చెన్. ౧౦౫
ఆ మహితుం డంతట మన
స్వామికి వందన మొనర్చి సాంత్వనములతో
సీమములులేని గౌరవ
భూమిక నెక్కించె; నాకు ముదమయ్యె మదిన్. ౧౦౬
“కొనిపొండుజ్జేనికి నీ
తని నందల మెక్కఁజేసి త్వరగా” నని య
మ్మొనగాఁడు వచించిన దా
నను దత్ప్రద్యోతువంచనంబని తెలిసెన్. ౧౦౭
మన ప్రభువుల నప్పగతురు
గొనిపోవుచునుండ ‘నడ్డుగొందును; నేఁ జ
చ్చినఁ జత్తు’నని తలంచియు
వెనుకాడితి వచ్చి తెలుప వృత్తం బెల్లన్. ౧౦౮

ఈ పాపపుకన్నులతో
క్ష్మాపతిఁ గొంపోవుచుండ శత్రులు గంటిన్
ఆ పార్థివు నుప్పుం దిని
నీపగిదిని బలిసియున్న యీయొడ లేలా! ౧౦౯

మనప్రభువునుగొని వారటు
సనఁ జేతులుపిసిగికొనుచు సత్వరగతినై
మనసేనలు గలచోటికిఁ
జనుదెంచితిఁ బంపఁదలఁచి జనపతిఁ గొనితేన్. ౧౧౦

కాని రుమణ్వంతుఁడు మన
సేనాపతి "యిట్టిచేఁత చేతులు కాలం
గా నాకులుపట్టుట" యని
తా నిశ్చయపఱచె; నట్టి తఱి దాఁటుటచేన్. ౧౧౧

మన మెల్లర మింతకు మన
జనవరుఁడు సజీవుఁ డంచు సంతోషింపం
జను; మొలలోఁతగు దుఃఖం
బునను మోఁకాలిలోఁతు మోద మనుగతిన్. ౧౧౨

మనసైన్యమునకుఁ దల దీ
సిన చందంబయ్యె; మనదు సేనాపతి మో
మును మీకుఁజూప వెఱచుచుఁ
జనుదెంచుచునుండె వెనుక సంకోచముతోన్. ౧౧౩

శ్రీ పార్వతీ మనోహర!
స్థాపితకీర్తి ప్రతాప ధామోద్దామా!
భూపతి! వేంకటరామా!
ఆ పైకథ నవధరింపు మయ్యా! ప్రీతిన్. ౧౧౪

యౌగంధరాయణుం డా
వేగీగతిఁ దెలిపియున్న వృత్తము విని యు
ద్వేగము డెందము గలఁపగ
వ్రేగున వంగంగ సిరసు పెంపటి నిలిచెన్. ౧౧౫

నిలిచి దిక్కుల శూన్యదృక్కులను బఱచు;
వేఁడినిట్టూర్పులను బుచ్చు; వాడిమోము
వోఁడివీడంగఁ జింతల మునిఁగియుండుఁ
బరహృతస్వీయపతికయౌ భార్యవోలె. ౧౧౬

కలగుండు వడుచు నివ్విధిఁ
గొలంది తడవిట్లు తలఁచుకొనె మది, "వేక
న్నుల మెలఁగుచున్నఁ బగతుఁడు
బలిమిని మాపైని సొడ్డు వైచెను గట్టా! ౧౧౭

నీరింద్రావవు పక్షు లేనియును క్షోణిన్ వేని పేర్వెన్నచో;
నే రాజేంద్రుని పాదపద్మములు "త్రాహి త్రాహి"యంచాడుచున్
రారాజుల్ బొమిడీకముల్ వదలియర్చల్ సేతురో! యాఘనుం
డేరీతిం బగవాని మ్రోలఁ గయిదోయింగట్టి నిల్వంబడున్?

విశ్వ మేలునతులుఁ డశ్వశిక్షకుఁడైన
పగిది నయ్యో మాదు ప్రభువు బ్రదుకు
వ్యాధికిం గాని యౌషధం బున్న దే
విధికిఁ బృథివి నెల్ల వెదకిచూడ?
నెఱికిం గట్టి గిరీంద్రముఁ
జరాచర పెకలించి లాఁగుచందంబున దు
ష్కరమగు కార్యముఁ బగతుఁడు
విరచించెను సుకరముగను విధి నేమందున్?
కనులం దెఱచియె నిద్రఁ
గొనుచున్న నహర్దివంబు గూఢతరముగాఁ
జనుదెంచి పరుఁడు గెల్దొ
యిని, రాజులు దొడిగిపోయె నివ్విధి నాకున్. ౧౨౧
నలుగురిలో మునుపటివలెఁ
దలయెత్తుక తిరుగు విధము దప్పెను నాకీ
యిలఁ జెత్త నాళ్ళు వచ్చెను;
దొలంగిచనె మెత్తనాళ్ళు దూరంబునకున్. ౧౨౨
కొండల బెండులఁ జేసియు
బెండులఁ గొండలనుజేసి విధి దుర్వశమై
తాండవ మాడునుగద! యు
ద్దండుం డెందుండుఁ బడఁడె దానియురుసునన్? ౧౨౩
పరకృతమైన యీపరిభవంబున కన్నను నన్నుఁ గాల్చు డె
ప్పరముగ నవ్విపోఁగలరు వారలు వీర లటన్న భావ మి
త్తఱిని; మగండు బిట్టడఁచు దానికిఁ గాకయుఁ దోడికోడ లే
త్తెఱ నగునంచు నేడ్చెడి సతిం దలఁపించుచునుండె మత్కథల్.

అనుకొన్చుండఁగ నిట్లు నెత్తురికణమొండై నంగనన్ రాని యా
తని మోముం దిలకించి చారుఁడనెనంతన్ "దేవరా! కొండ క్రుం
గిన చందంబున మీరె యిట్లయిన నీకీడుం దొలంగించి మే
లొనఁ గూర్పంగలలాఁతి మేటిమనకొండున్నె స్వరాష్ట్రింబుగన్?
క్షితిని నీతుల్యుఁ డగు కుశాగ్రియ బుద్ధి
కాగడా ల్వేసి వెదకినం గానరాఁడు
మొక్కవోవు లెఱుంగని బుద్ధినీది
పదను సెడిపోనినీతి నీయది తలంప. ౧౨౬

వచ్చి వేతువు ముక్కునం జొచ్చి కంటఁ
గంటి పాపను దీసెదు దంటవీవు;
పొడువుకత లట్లు నీ పన్నుగడల విప్ప
నాదిశేషుని కేనియు నలవిగాదు. ౧౨౭

బ్రహ్మవ్రాసిన వ్రాల్చెఱుపంగఁ గలవు;
బ్రహ్మ వ్రాయని వ్రాలను వ్రాయఁగలవు;
తిమ్మి బ్రహ్మిని; బ్రహ్మినిఁ దిమ్మిఁ జేయు;
చదురుఁడవు నీవు; చింతింపఁ జన్నె? దేవ! ౧౨౮

జెడిసెను వ్యవహారం బి
ప్పుడు; మెల్లఁగ ముండ్లఁబడ్డ పుట్టంబును బి
ట్టొకుపునఁ దప్పించిన గతి
నొడయనిఁ దప్పించి మేలు లొనగూర్పఁ గదే? ౧౨౯

ఇతికర్తవ్యత నీకుం
బ్రతిబోధము సేయఁదగ్గ వాఁడనె స్వామీ!
చతురోపాయజ్ఞుండ; వు
చితజ్ఞుఁడవు; ప్రాజ్ఞుఁడవును జెప్పఁగనే లా?" ౧౩౦

అనుచుం బల్కుచునుండ నంతిపురి వత్సాధీశ్వరున్ స్వీయ పు
త్రునిఁ గొంపోయెను కూటయోగమునఁ బ్రద్యోతుండటంచు గ్రవా
ర్తనయో! పాపము మూఁడుకాళ్ల ముదియారాణ్మాత యాలించి వెం
టనె నిర్ఘాతముచేత మొత్తఁబడుచందంబొంది మూర్ఛంగొనెన్.

భుగభుగమని పూరింటికి
నెగఁబ్రాఁకెడు నగ్గివోలె నీవృత్తం బా
నగరంబున కెగఁబ్రాఁకెను
బొగిలె; న్నొగిలెం బ్రజాసమూహంబు గడున్. ౧౩౨

తమనెచ్చెలి తమ చుట్టముఁ
దమ ధర్మప్రభువుఁ దమదు దైవము నని వ
త్సమహీంద్రునికై యాప
ట్న మెల్ల నట్టుడికి నట్లెడందన్నుడికెన్. ౧౩౩

ఏవలన నాలకించిన
నే వారల నోటవిన్న నేలికపయిఁ బల్
దీవనలును బగతునిపై
వేవేల్ శాపములు దక్కఁ బెఱ లేవు నుడుల్. ౧౩౪

తొలికాలంబున నిల్వలాసురుఁ డగస్త్యున్ మ్రింగి జీర్ణించుకోఁ
గలవాఁడయ్యెనె? సైంహికేయుఁడు రాకాచంద్రునిన్ మ్రింగి వె
ల్వలకుం గ్రక్కఁడె? గుఱ్ఱముం దినిన యా శ్వానంబు చందాన నీ
పలుగా కెట్లఱిగించుకోఁగలఁడు? మా వత్సేశు నండ్రెల్లరున్.
తమ రాజేంద్రుఁడు స్వస్థగాత్రుఁడయి భద్రంబొంది ప్రద్యోతుబం
ధముఁ దప్పించుకవచ్చి దర్శనమిడం దత్పౌరు లాశించి దై
వముఁ బ్రార్థిం; త్రభిషేకముల్ సలిపి గో బ్బండ్లప్పనల్ సేత్రుపా
నముఁ గావింతురు కట్టుచుంద్రుముడుపుల్; సాగింతు రారాధనల్

నగరస్థితి యిట్లుండఁగ
జగతీపతిజనని పంపె సందేశంబుం
దగ మూర్ఛదేఱి సచివుం
డగు నా యౌగంధరాయణార్యుని కిట్టుల్. ౧౩౭

"నా పుత్త్రుఁడు నీ మిత్త్రుఁడు
పాపాత్ములచేతఁ బట్టువడెనని వినియున్
ఈ పగిది మొండికట్టెగ
నై ప్రాణము పోకయుంటి నన్నా! వింటే! ౧౩౮

అనఘా! నా కీ ముదుసలి
తనమునఁ బైఁబడియె బెట్టిదం బిది ముదము
ప్పున నంగిటి ముల్లన నా
ర్చినఁ దీర్చినఁ నీవె! విశ్వసించితి నిన్నే! ౧౩౯

గాలినిఁ ద్రాఁడు పేనగల గండరగండఁడ; వీఁదినేలఁ బా
తాళముఁ జొచ్చి పోవఁగల దంటవు; పట్ట పగంటఁ దారకా
జాలము మొల్వఁ జేయుదువు; శైలములన్ భువిఁ గ్రుంగఁ జేయఁగాఁ
జాలుదు; మ్రింగరానికడి ఘ్మా తలమందొకఁడున్నె నీకిఁకన్!

తిరుగదు నీ ప్రజ్ఞాస్త్రము
దిరుగును బ్రహ్మాస్త్రమేఁ; ద్వదీయ రహస్యం
బెఱుఁగుదు వీవా కరుండవె!
యెఱుఁగుఁ దనకాళ్లు, తానయి భుజంగ మిలన్ ౧౪౧

ఎదు రీఁదిపోవఁ గల వా
పదంబుధి కరుళ్లయందుఁ, బద మెన్నండుం
గుదియింపవు వెనుకకు; నీ
యది భల్లూకంపు పట్టటందురుగాదే! ౧౪౨

తెలుపఁగ వతియునె సర్వముఁ
దెలసిననీ కొకటి? నీవె దేవుండవు మా
కొలమునకుఁ; బుత్త్రిభిక్షకు
"నిలిచితి నాకొంగు సాఁచి నీ దగు మ్రోలన్ ౧౪౩
అనెడు సందేశ మాద్యంత మాలకించి
పుత్త్రి భిక్షను బెట్టుమన్ ముసలి యవ్వ
మాటలకు నొక్క పెట్టున మంత్రివరుఁడు
మునిఁగి పోయెను గన్నీటి మునుపునందు. ౧౪౪
కొలఁది కాలంబునకుఁ దెప్పి తెలి యతండు
రాణికిం జెప్పి పంపె" నా ప్రాణములను
మా ప్రభుప్రాణముల కొడ్డి మరలఁ దెత్తు
గుండెపైఁ జేయినిడి నిద్రఁబొండు మీరు. ౧౪౫
నెలలోపల శత్రుల నొక
కొలికికిఁ దెప్పించి నీదుకొమరునిఁ దెత్తున్
నిలుపకయుండిన నీ క
న్నులకడ యౌగంధరాయణుఁడఁగానుజుఁడీ! ౧౪౬
పరమంత్రులవిడి నాకే
కిరీటముం బెట్టి పెద్దకీర్తించిన నా
దొరరుణము దీర్చికొఁదగు
తరుణం బౌసన్న మగుట ధన్యుఁడ నైతిన్. ౧౪౭
అని ప్రతినవట్టె యౌశ్వా
సనముల నోదార్చి తల్లి, సాధన చింతన్
మునుఁగుచుఁ దేలుచు నుండఁగ
జనుం డొకం డేగు దెంచి సచివుని కనియెన్. ౧౪౮

అల విప్రోత్తము లీదినంబు మనరా జార్తిప్రశాంత్యర్థ మ
ర్చ్యలుఁ బారాయణముల్ రచించి గుడిలోఁ బ్రాశింపఁ గూర్చుండఁగా
మొలకున్ గోచులు నౌదలం గవులు కంపుం బేలికల్ చింకిపాఁ
తలు మైఁజుట్టి వెడంగువాఁ డొకఁ డుతత్త్వాంతస్థుఁడై చూచుచున్.
నవ్వుచుఁ దనచేతలచే
నవ్వించుచుఁ బరుగు లిడుచు నలువలఁకులకున్
రివ్వునఁ గట్టెను నేలం
ద్రవ్వుచు నెగి రెగిరిపడుచు చతఁడు గొంతాడెన్. ౧౪౦
ఆడుచుఁ బాడుచు నతఁడా
బాడబులను గూర్చి యిట్లు వలికెను "మీరల్
గూడుం గడుపాఱఁ దినుం;
డోడక యభ్యుదయ మొందు నోడయం డనుచున్. ౧౪౧
అతఁ డదృశ్యుఁ డయ్యె నక్కాలమున యందె
విడిచి తనదు వెడఁగు వేస మచట;
నతఁ డెవండొ? యేటి కరుదెంచెనో? యదృ
శ్యత్వ మేల కనెనో? చాల మెఱుఁగ. ౧౪౨
అది యిది చదువుచు నడుమ
'న్నిది వ్యాసప్రోక్త" మీర లెఱుఁగుం డనుచుం
బదిఁబదిగఁ బలికె నాతఁడు
మొదటనె యిద్దాని మఱచిపోతినిఁ దెలుపన్. ౧౪౩
కొని తెచ్చితి నిదిగో! యీ
తని వెంగలి వేస మంచతఁడు గాన్పింపం
గని పెగ్గడ దీర్ఘాలో
చనవరుఁడై యలుతి తడవు శాంతత నుండెన్. ౧౪౪

క్రమముగ నున్మత్తునికథ
విమృశించి పరామృశించి వేమారులు "ని
క్కముగ నిది వ్యాసఘట్టమె
సుమి" యని లోలోన నవ్వుచుం దలయూఁపెన్. ౧౫౫
తన కాపీతిండి కతన్
వినిపించిన వానికాత్మ విరచితమగు వ్యా
ఖ్యను వినిచె నరఁటిపం డొ
ల్చిన గతిఁ దెల్లముగ మంత్రిశేఖరుఁ డంతన్. ౧౫౬
"భగవానుం డగుబాదరాయణుఁడె యిబ్భంగిన్ స్వకీయాత్మజుం
డగు పాండుక్షితిపాలువంశ్యుఁ డగువత్సాధీశుపైఁ బ్రీతిచే
నొగిఁ దత్సాధనమంత్ర మగ్నమతి నా కున్మత్తవేషంబుతోఁ
దగుకార్యంబుపదేశమీయఁగఁ దనంతన్ వచ్చియుండుం గనన్.
తన వేసంబిట విడుచుట
నను నీవేసంబు సాధనంబుగఁ గొని యు
జ్జని కేఁగు మనుచుఁ గఱపుటె;
వినవచ్చె నుపశ్రుతియును వేయేల యిఁకన్? ౧౫౮
ఉడుపులు గావివి వ్యాసులు
కడుదయ మాకొసఁగు మంత్రకవచము; దీనిం
దొడవుగ నొడలికిఁ దాల్చిన
నడలునఁ బట్టవు పరగ్రహంబులు నన్నున్. ౧౫౯
ఒడయం డభ్యుదయంబును
బడయు నటం చామహానుభావుం డనున
న్నొడు వాశీర్వాదమసూ!
పుడమిని వితగావు దివ్యమునుల వచనముల్. ౧౬౦

మా పాలి భాగ్యదేవత
ద్వైపాయన మౌనిమాకుఁ బ్రాపై యుండం
బ్రాపింపఁ జాలమే ము
న్నా పాండవవీరు లందినట్లు జయంబున్? ౧౬౧

తె మ్మా వెంగలి దుస్తులంచుఁ గొని మంత్రిశ్రేష్ఠుఁ డాత్మీయ కా
యమ్మందున్ ధరియించి చూచుకొని స్వీయమ్మైన రూపంబు న
ద్దమ్మందుం గుఱుతింపఁజాలక తనుం దానై యొకింతేనిఁ జి
త్తమ్మందుం దలఁచెం జయంబికఁ గరస్థంబయ్యెఁ బో యంచునున్.

పిలిపించి యంతఁ దమ ప్రభు
చెలికాని వసంతకాఖ్యు సేనాధ్యక్షున్
తెలివిపరు రుమణ్వంతునిఁ
దెలియంగాఁ జేసి మంత్రి దీని సకలమున్. ౧౬౩

మును జరాసంధు ప్రోలికిం బోవు శౌరి
తనకు భీమార్జునులఁ దోడు కొనిన యట్లు
లా యవంతీ పురంబు పై కరుగఁ దలఁచి
యాతఁ డొందెను వారి సాహాయకంబు. ౧౬౪

తనవచ్చుదాఁక రాజ్యం
బును గావఁగఁ గట్టుదిట్టములఁ జేసియుఁ ద
త్క్షణమున "శుభస్య శీఘ్ర"
మ్మని వారల హెచ్చరించె ననుసరణముకై. ౧౬౫

శ్రీ లక్ష్మిరెడ్డి పుత్త్రా!
చాలితపర! రామలింగ జనపతి పౌత్త్రా!
శ్రీలా! వేంకటరామా!
ఆలింపుము పైని జరిగినట్టి దగు కతన్. ౧౬౬

శ్రీమణక భూమికంగొని త్వరం బ్రృతనాపతి వెంటనంటఁ, జి
త్రముగ విదూష కాకృతినిఁ దాల్చి వసంతకుఁడేగు దేరఁ బా
ర్శ్వమున మహార్షి పుంగవుఁడు సాత్యవతేయుఁడొసంగు వెఱ్ఱి వే
స్వముగొని మంత్రిచంద్రముఁడుసాఁగె నవంతికిఁదాఁ బ్రయాణమై.

శాలంకాయన మంత్రిస త్తముఁడు వత్సక్ష్మాపతింబట్టి "యి
వ్వేళన్ లోఁబడె నస్మదీయకరికిన్ వేఁటన్ మహాసింహ" మం
చాలిం బుచ్చిన వార్తగైకొని యవంత్యుర్వీశునిం డాసి జం
ఘాలవ్రాతము దెల్పి రబ్బురపడంగా విన్నవారెల్లరున్. ౧౬౭

విని ప్రద్యోతుఁడు దద్వా
ర్తను గ్రహియింపండు వత్స రాజ పరముగా
ననుకొనె "నెవ్వఁడు వత్సం
దుర్గిఁ గొను యౌగంధరాయణుఁడు మన" ననుచున్. ౧౬౮

కావున దానికి నుజ్జయి
నీ విభుఁడెదఁ బెద్ద మెలమినిం బొందమినిన్
ఆ వాచ్యార్థంబును దూ
తావళి స్పష్టీకరించె నత్తఱిఁ బతికిన్. ౧౭౦

అప్పటికి నమ్మికయు సందియంబుఁ బొందు
"మాయికుండైన యౌగంధరాయణుండు
సృష్టి సేసిన కృత్రిమ క్షితివరుండొ!
అన్యునతఁ డంచు బ్రమసిరో! యనియుఁ దలఁచె. ౧౭౧

క్షితివిభుఁడు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి ప్రశ్నింపఁ దొడఁగెఁ
దగ్గ ప్రత్యుత్తరములు దూతలును నిడిరి
వేసె నడ్డు సవాళ్లు భూవిభుఁడు మరలఁ
జరులును దదుత్తరంబులే తిరిగి యిడిరి.

అనుకొను మ్రింగరానికడి యంచు; మరిం గొఱకంగరాక ప
ల్కొనలకు బిట్టెదుర్తిరుగు కొబ్బరికాయగ దేని మర్త్యుఁ డెం
చును; స్వాకరస్థమైన నది చూడఁడు చిక్కిన యట్లు; సంశయిం
చును దనభాగ్యముం గుఱించి; క్షోణి నిదేవిధి మేలివేళలన్.

పూర్వపక్షంబుపై వేసి పూర్వపక్ష
మాతఁ డొక్కింత తడవు సిద్ధాంతపఱచె
సమర సమ్మర్దమునఁ గేలు జాఱిపడిన
వారిడిన వత్సపతి పీఁణెబట్టి తుదికి. ౧౭౪

మొదలిట నొక పాదంబును,
దదుపరి యర్ధంబు, నా పిదప ముప్పావుం,
దుదికిం బూర్ణంబుగఁ బతి
కెదఁగల సంశయము విచ్చె హిమము విధమునన్. ౧౭౫

ఆ వార్తం గొనితెచ్చువారి కపు డర్హంబైన సత్కారముల్
కావించెన్; నిజయోధపంక్తికి బహూకారంబు లర్పింపఁగా
భావం బందుఁ దలంచెఁ; బందువులు సల్పం జేసెఁ బట్నంబునన్
యావత్క్షోణి లభించినం గలుగఁబో దాహర్షమాత్రేనికిన్. ౧౩౬

శ్రీవత్సరాజదూతిని
నా వీణెను నృపుఁ డొసంగె నామోదముతో
శ్రీవాసవదత్తకుఁ ద
ద్భావి స్నేహానుకూలతా తత్పరుఁడై. ౧౭౭

ఈలోపున నందలమున
శాలంకాయనుఁడు వత్సజనపతిఁగొని యా
పోలికి వచ్చుచు నున్న
ట్లాలించి జనంబు వచ్చి యహమహమికతోన్. ౧౭౮

"ఇతఁ డొక్కొ-శతానీకుని
సుతు,? డుదయనుఁ డీతఁ డొక్కొ-? క్షోణీచంద్రుం
డితఁడొకో? వత్సక్షితిపతి
యితఁడొక్కొ-? ప్రతాపతపనుఁ డీతం డొక్కో-? ౧౭౯

కాయం బౌనఖశిఖమును
గాయంబుల నిండి నెత్తురిగాఱుచు నున్నన్
మాయురె? పూచిన మోదుగు
చాయను గనువిందుగొలుపు క్ష్మాపతి మాకున్. ౧౮౦

వడలిన లావణ్యముతో
సడలిన మైబిగువుతోడ జనపతి వలలోఁ
బడినట్టి సింగమనఁగనఁ
బడుఁదేజము తొంగిచూడ వానికనుఁగవన్. ౧౮౧

తోఁకచిచ్చట్లు రేఁగి శత్రు క్షితీంద్ర
రాజ్యములఁ గాల్చు ప్రద్యోతరాట్ప్రతాప
వహ్ని చల్లాఱిపోవును వత్సదేశ
సీమములయందుఁ దానయి చిత్ర మిద్ది. ౧౮౨

వేనినిఁ దేఱిచూడఁ బరవీరులు గొంకుదు రాత్మఁ; గాంచఁగాఁ
వేనిని దృష్టి తాఁకునని భీతివహించును మిత్త్రికోటియున్,
వేనికి నైతపింత్రు చలివెల్గును జూడఁ జకోరికల్ వలెన్
మానిను;లాతఁడీతఁడెసుమా! యనుకొంచును గాంచి రాతనిన్.
శాలంకాయనుఁడాక్షణాంగుఁడగు వత్సక్ష్మాపుఁ బ్రద్యోతభూ
పాలాజ్ఞం బిలిపించి వైద్యవరులన్ స్వస్థాత్ముఁ గావించి క్ష్మా
పాలార్హంబగు మన్ననల్ నడప నేర్పాట్లన్ రచింపించి త
త్కాలంబందు వసింపఁజేసె నొకబంగారు మేడలో నాతనిన్.
ఒకరుఁడు స్నానమాడుతలఁ బూనఁగఁ దోఁడును వేఁడినీరు; వే
ఱొకఁడుధరింప దువ్వలువ లుజ్జ్వలభూషలు దెచ్చియిచ్చు; నిం
కొకరువుఁ డారగించుటకు నుత్తమభోజనమున్ రచించు; సే
వకులిటువత్సరాజుఁ గొలువం గను సన్నల వేచియుందురిటన్.

అంగనలకు మగలు లొత్తుచు
నడిగిన యది సృష్టిసేసి యైనను నుడి వెం
బడిదీర్చుచు రెండవ తమ
యొడయునివలె నతనిఁ గొలుచు చుండిరి వారల్. ౧౮౬

ముని మాపుల నాజ్ఞేనికి
దినదినమును వచ్చి దృష్టిదీయుదు; రొగిఁ దు
మ్మినను "చిరంజీవ" యటం
చనుదురు ముదిముత్తయిదువ లాప్రభు నాజ్ఞన్. ౧౮౭

యువరాజును బగిదిని నా
అవసానమునట్లు స్వీయ మగనంగములో
నవయువమును జందంబున
నవంతిపతి వత్సరాజు నాదృతిఁ జూచున్. ౧౮౮

తొలి వేనిపేరు సెవులకు
ములికివలెం గ్రుచ్చుకొనుచుఁ బుట్టించెను నొ
వ్వల యమృతధారయై యది
కలిగించెను నేఁడు హాయి హృత్కాంతునికిన్ ౧౮౯

అవసరంబువట్టి యక్కఱచే నేఁటి
శాత్రవుండు రేఁపు మిత్రుఁడగును
ప్రకృతిచేత నొకఁడు బాంధవుండును గాఁ; డొ
కండు శాత్రవుండు గాఁడుగాదె! ౧౯౦

అవంతేనిఁ గొఱంత గల్గనిగతి న్నత్యంత మర్యాదతో
యౌవన్మందియుఁ దన్నుశత్రువలెఁగా కాత్మీయుఁగాఁ జూచినన్
సౌవర్ణంబగు శృంఖలాచయముచే సంబద్ధుఁ గావించి న
ట్లావత్సక్షితిపాలుఁ డెంచుకొనె న న్యాధీనతన్నుంటచేన్. ౧౯౧

చెఱసాల పేరువడయని
చెఱసాలగ నతఁడు దలఁచు స్వీయంబగు బం
గరుమేడ; నెంచు భటతతి
నఱేఁదిగ యామికులుగాని యామికులనియున్. ౧౯౨

తన మేడకు నలెన వే
కనులు గలుగు భటకదంబకము చేతుల వి
చ్చిన కత్తులూని రేబవ
లును గావలి కాయు నట్టులు విభుం డరసెన్. ౧౯౩

తను బంధించుటఁ జేసి యొక్కపరిక్రోధంబూనుఁ బ్రద్యోతుపైఁ
దనుమర్యాదగఁజూచుచుంటనుద దాదార్యంబెదన్ మెచ్చు; భూ
పునికిన్ నమ్మినబంటులై తనకుఁ గొల్వుం జేయు నా కింకరా
ళినిమన్నించును దత్ప్రవర్తనకునోలిన్ వత్సరాజయ్యెడన్. ౧౯౪

ఒకసారి తెక్కల నూఁగించుచును మింటఁ
బఱచెడు పులుఁగుల బంతిఁగాంచి
ఒకసారి సురగాలి వక వకలై కడుం
గడుఁ బాఱుతెంచు మేఘములఁ గాంచి
ఒకవేళ స్వాభ్యస్త యోగబలంబున
వినువీధి నడయాడు మునులఁ గాంచి
ఒకవేళ యంత్రబలోద్ధతిమై నాక
సమునఁ బర్విడు విమానములఁ గాంచి
తన్నుఁ దప్పించికొని పోవ ధరణి విభుఁడు
వారి వారి సహాయంబుఁ గోరు చెడఁద
నదనుకై వేచియుండె దైవానుకూల్య
మునకు నెంతేనిఁ దపియించు కొనుచు నటనె. ౧౯౫

౬

శ్రీ రమాకుమార జిద్రూపవైభవ!
పోషితార్థి సుకవిబుధ వరేణ్య!
దాన విజితకర్ణ! మానసీయయశస్క!
అవధరింపుమయ్య! యీపయికత. ౧౯౬

తొలుతందానుదలంచుచందమునఁ బ్రద్యోతుండుశిష్యత్వముం
గ్గలిగింపంగఁ దలంచి కన్యకకు నూత్నప్రాయలీలా సము
జ్జ్వలకావాసవదత్త కాయువయన క్ష్మాపాలునిన్ డాసి ముం
గలనం బ్రాంజలియై యతం డడిగి యోగక్షేమ మా పిమ్మటన్.

తన కూఁతురి నెరగించియు
వినయంబున విన్నవించి వీణాగానం
బును గఱపుమనుచు నర్పిం
చెను; మదనుం డిరువురికిని సేసలు సల్లెన్. ౧౯౮
తలవని తలఁపుగ వేనికిఁ
దలిరుం బోఁడికిని స్మరనిధానము లచటన్
సులభంబుగ లభ్యపడెం;
దెలియునె యేవేళ కేయదృష్ట మెుదవునో? ౧౯౯
కనులెత్తు న్నొకతూరి యాగురువరుం గాంచంగఁ; దోడ్తోన వ్రా
ల్చునుజిత్తంబుగలంగఁ; గ్రేవలకుఁజూచున్; జూచుచుం ద్రిప్పుచోఁ
దనచూపుల్ గురుచూపులుంగలియనాత్మన్ నవ్వుకొంచున్ మర
ల్చును శ్రీవాసవదత్త తండ్రికడఁగూర్చున్నట్టి కాలంబునన్.
కంఠ దఘ్నంబు కోపంబు గలిగియున్న
నాయవంతీశుప్రార్థనం బాదరించె
నలరు విల్తుండు దన డెంద మందుఁ జొచ్చి
బెట్టిదం బైన యాజ్ఞఁ గావించు కతన. ౨౦౦
లలితప్రియాకారా
దుల నన్యోన్యాత్మలందుఁ దూఁటిన యవ్వా
రల శైష్యోపాధ్యాయిక
యిల నేగతి సాఁగునో! యదీశుఁడె యెఱుఁగున్. ౨౦౨
మఱునాఁడె మంచిరోజని
స్థిరపఱచి యవంతివిభుఁడు సెలవుంగొని కూఁ
తురిఁగొని వెడలెను; నవ్వుచు
గురుండు దీవింప మ్రొక్కి కోమలియుఁ జనెన్. ౨౦౩

తన పయ్యంటనుబట్టి వెన్కదెసకుం దన్నెవ్వరో గుంజుచుం
డిన చందంబున, నేరలో పిలుచు మాడ్కిందన్ను, నక్కన్య ని
ల్చును మార్గంబునఁ;ద్రిప్పఁగెశ్యతిమిరస్తోమంబు వాయంగ మ
బ్బునదోబూచులనాడుజాబిలికిఁ దమ్ముండైన నెమ్మోమునన్.

తరుణీ సరోజినీ ముఖ
సరోజగంధంబు వలచి త్త్మాపతి దృగ్భం
భరచయము వెంట నంటెను
బరమామోదంబు పారవశ్యము గొలుపన్. ౨౦౫

తెలవాఱు నెప్పు? డాక
న్నెలమానిక మెపుడు వీణె నేర్వంగా నా
వలనికి వచ్చునో? యని పతి
తలంచె; నా చెలియు నట్ల తమకించెఁ జనన్. ౨౦౬

తనరాకన్ మునుముందుగాఁ జెలులచందానన్ నివేదింపఁగాఁ
దనమైతావులు, కాళ్లు జవ్వనపు మత్తాచేతఁ దొట్రిల్లఁగా,
వెనుకన్ లాగఁగఁగ సిగ్గుదొంతరలు, తద్వీక్షాభిలాషంబు ముం
దునకుం ద్రోయఁగ డాసెఁ గన్య నృపచంద్రున్ వల్లకీశిక్షకై.

తన ఘోషవతీ వీణను
గొని వాసవదత్తవచ్చి కూర్చుండఁగఁ జెం
తను గన్యాప్రియముతోఁ
జనుదెంచిన పలుకు వెల్లఁది చందమునఁ దగెన్. ౨౦౭

తొలినాఁ డాచెలి నిల్చె దేశికునికిన్ దూరప్రదేశంబునన్
మలినాఁడొక్కరవంతముందుజరిగెన్;మర్నాఁ డింకంగొంత ముం
గలికిన్; నాలవనాఁడు మిక్కిలియు సాఁగంజొచ్చె మున్ముందు; క
వ్వాలఁ గొన్నాళ్ళకు వానియంకతలముం బ్రాపింప నుంకించెనో!

తొలినాఁ డూఱక గురు పలు
కులువిని తలయూఁచె; నెలమిగొని యూఁకొట్టెన్
మలినాఁ; డాడెను బదు ల
వ్వలినాఁ డొగి; మాట గలిపెఁ బైనాఁడు దగన్. ౨౧౦

5/768

వలపుల్ చిమ్ము కటాక్షమాలికల నా పద్మాక్షి యాతేనిఁ జ
క్కిలిగింతల్ కొలిపెంగడింది; నగుచుం గ్రెళ్వాఱు క్రేగంటిచూ
పులతో వాసవదత్త యంగకములన్ ముద్దాడు భూజాని; వం
తులు వారిద్దఱు వేసికొన్నకరణిన్ దోఁచున్ విచారింపఁగన్.

చెలఁగి క్రొన్నీటి కెదు రెక్కు చేప వోలె
నతని చూపున కెదు రెక్కె నతివచూపు
నెలకు నెగఁబ్రాకు వెన్నెలపులుఁగు వోలెఁ
బతిమొగంబున కెగఁ బ్రాకెఁ బడఁతి చూడ్కి. ౨౧౨

ప్రమదంబాఱ గురుండు క్రొత్త కృతులన్ వాయించి చూపించు వ్యా
జముతో వాసవదత్తవీణఁ గొనుచున్ స్పర్శించు నాకన్యహ
స్తము; దానం బులకించి మై మఱపునం దాఁకించుఁ బైకొంగు నా
యమయు; న్నివ్విధినేర్పు శిష్యకు నుపాధ్యాయుండు పాఠంబులన్. ౨౧౩

కడకంటి చూడ్కిపోట్లకు
జడవ్రేటుల, లేతనవ్వు సవరింతలకున్
ఒడలిమొయారంబుల నా
పడంతి తోడ్తో నొసంగుఁ బ్రత్యుత్తరమున్. ౨౧౪

పతి కొలది తడవులో న
ద్ద్రుతమగు వేగంబున స్వరములు జంట లలం
కృతి గీత వర్ణ కృతు ల
ప్రతిమాన ప్రజ్ఞయైన రమణికి నేర్పెన్. ౨౧౫

గురువదనారవిందమునకున్ భ్రమరీవిధమున్ వహించి యా
సరసిరుహాక్షి శిక్షణము సల్పుతఱిం గృతి మీటు మంచుఁ ద
న్గురుఁడడుగంగ నొక్కపరి నొక్కను వర్ణము; గౌరవర్ణమున్
అఱిముఱి మీటుజావళి లయ్రశుతిశుద్ధికి సున్న వెట్టుచున్.

మరియొక్క సమయమునఁ గి
న్నెరమీటుచు మీటుచుఱక నింగిని మీటున్
గరమున; నాచార్యుం డా
సరసత్వంబున కెడంద సమ్మదమందన్ ౨౧౭

తరుకొమ్మ చిగుర్చును వ
త్సరమున కొకపరియె; గురువసంతుని మహిమన్
ధరనీకొమ్మ, చిగుర్చుచు
విరిదొడుగుచు నుండె నెల్లవేళల యందున్. ౨౧౮

లలనకు వీణాకళతో
వలపులు దివసక్రమమున వర్ధిల్లెను మి
క్కిలి; లజ్జ లొజ్జ వడియెను;
వలరాజు కలంపఁజొచ్చెఁ బట్టి యెడందన్. ౨౧౯

చదువను పేరిడుకొని చని
యుదయనునే చుట్టుకొనుచు నుండును సతమా
మదవతి వెంపరలాడుచు
హృదయంబునఁ, దేనె తెట్టె నీఁగయుఁ బోలెన్. ౨౨౦

కలిసెను డెందంబులు; వా
క్కులు గలిసె నొక ళ్లొకళ్ళ; కూర్మిని గాయం
బులు గలియఁ దలఁప నొకపరి
చలపాదిగ దాసివచ్చి సతిఁ గొంపోయెన్. ౨౨౧

౭

శ్రీపారల పల్లీపతి!
శ్రీపతిపాదాబ్జయుగళ భృంగితమతి! వి
ద్యాపతి! వేంకటరామా!
ఆ పైకథ నవధరింపు మయ్యా! యెలమిన్. ౨౨౨

సంగీతంబది నాఁడునాఁటికిని హాస్యంబయ్యె నా శిష్యకున్,
సంగాతం బతిదీర్ఘమయ్యె గురుతో నానాఁటికిన్; దత్క్రియల్
రంగారెందగ మూఁడుపూవులునునారుకాయల్ విధంబొందె;స
ర్వాంగీణంబుగ వారలొండొరులలో వ్యాపించిరొక్కుమ్మడిన్.

గురుదక్షిణ నిమ్మని శి
ష్యురాలిఁ గోరంగ నవ్వు చొజ్జ చతురిమం
గరలత లాతని మెడ నిడి
పరిరంభ మొనర్చి యొసఁగె వాతెఱఁ బ్రీతిన్. ౨౨౪

తేరకుఁ దేరగఁ దేటులు
పారని తంగేటిజుంటి వడుపున నచటన్
వారొండొరులకు దొరకిరి
వారలదగు పూర్వపుణ్య ఫలపాకమునన్. ౨౨౫

తనదా ఘోషవతిఁ స్వకీయముగ నాతన్వంగి గైకొంట న
జ్జనపాలుండు దలంచి వీణియగ నాచంద్రాస్యనే యారు నాఁ
గను దండంబును హారతంత్రులుఁగుచాఖ్యం బొల్చు తుంబీఫలం
బునువీక్షించిసతంబుమీటుకొనుచుఁ మోదించుచుండుంగడున్

నడకలఁ గ్రొత్తకొత్తరచనంబుల నేరుపు; నాటపాటలం
గడుఁగడుఁ బారభేదముల కల్పనఁజూపును వేషభాషలం
గడుకొని మేలిచందములఁ గన్పఱచుం దనశిష్యురాలి శా
పడుచుగురుండు; శిష్యగురు భావము లివ్విధికిం దిగెం దుదిఁ.

ధరియించి పావడా నరుదెంచు నొకతూరి
చేరు వేఱొకసారి చీరఁదీర్చి
తొడిగి మైబంగారుతొడుగు వచ్చు నొకప్డు
విరులుదాల్చి మరొక్కవేళ డాయు
విచ్చేయు జడయల్లి వెండ్రుక లొకమారు
వెంచేయు నొకపరి విరియఁబోసి
కైసేసివచ్చును గస్తూరి నొకపుడే
తెంచు వేఱొకపుడు చెందిరము దిద్ది
మార్చి మార్చి యిట్లు మవ్వంపుఁబోఁడి ర
త్నాంబ రాదు లహారహంబుఁ దాల్చి
నప్పగించుచున్న చొప్పున గురుఁ డిచ్చి
నట్టి పాఠములను నప్పు డపుడె. ౨౨౮

కనువిందై తగ విప్పుకొన్న పురినాఁగఁ గేశజాలంబు చ
క్కని చిత్రాంబరముం ధరించికొని రాఁగాఁజూచియాచార్యుఁడా
వనితారత్నము నెమ్మినింబలెనె యాహ్వానించి లాస్యంబొన
ర్పనుదాళంబులు దట్టఁబూనును గరద్వంద్వంబునన్ నవ్వుచున్.

మదగజయానముతో న
మ్మదిరాక్షి వచ్చుతఱి నృపుఁడు ఘోషవతిక్
ముదమున మీటఁ దొడఁగును
మదగజసంగ్రహణ చతురిమముగల గీతిక్. ౨౩౦

తేనె లొలుకంగ మాటాడు తీవఁబోఁడి
నడుగుఁబతి "నీకుఁ జిక్క యేమగు" నటంచుఁ
బంచమశ్రుతి గొంతెత్తి పాటఁబాడ
"బికముడాఁగెనె నీదుకుత్తుక?" నటంచు. ౨౩౧

ధరనాఁటికొన్న కూర్పరమునం దలనుంచి
యొత్తిగిల్లి పరున్న యత్తెఱంగు
జలకంబులాడి కైశ్యంబును దడియార్ప
నెఱిఁదీర్చుకొనుచున్న నెఱతనంబు
అనవశ్యముగనె యొయ్యారంబు లొలుకంగఁ
బయ్యెద సవరించు పనితనంబు
ఎలజవ్వనపుఁ దిమ్మిరులచేతఁ ద్రుళ్లుచు
నొడలని విఱుచుకొన్ కడిఁదిబెడఁగు
కందుక క్రీడలాడు చక్కందనంబు
తరుల కెగఁబ్రాఁకి పూల్గోయు సరసతనము
కన్నులకుఁ గట్టినట్టు లాత్మేశ్వరుండు
వ్రాసి చూపించు స్వీయచిత్రములె సఖికి. ౨౩౨

నిలువం బెట్టియు నొక్కకంబముకడన్ నేత్రుండు వర్ణించు నా
చెలిఁ 'దత్తస్తంభము పల్లవించె' ననుచున్ జేర్పించి కుడ్యంబున
ర్మిలిఁ 'దత్రస్థముచిత్ర' మంచునిచియున్ వృక్షప్రకాండంబునం
'దెలపూఁదీవ' యటంచు నొక్కొకతఱి న్నెంతేని ముగ్ధాత్ముఁడై.

అతిగుప్తంబుగ వచ్చి దేశికుని నేత్రాంభోజముల్ మూసె నా
సతి; యాతంకును వెన్కవైపునకుహస్తద్వంద్వముంద్రిప్పి యా
సతికిం జక్కిలిగింత వెట్టె సవశస్వాంతంబునం ద్రుళ్లుచున్
దతమోహంబునఁ గౌఁగిలించుకొనె నాతన్వంగియాచార్యునిన్.

తలదువ్వు; ముడుచుఁబువ్వులు;
తిలకంబును దిద్దు; మేనితీవకు నలఁదుం
గలపంబుల; నాచార్యుం
డల శిష్యామణికిఁ దత్క్రియలఁ గఱపుగతిన్. ౨౩౫

సకియా! ముద్దిమ్మనఁ బతి
తెక తేరగ దొరక దని విదిల్చిన యువతిన్
ఒకటికిఁ బదిరెట్లగు వ
డ్డికి నిమ్మని కోరికొని వడి న్నది తీర్చెన్. ౨౩౬

అఱకౌఁగి ళ్ళఱముద్దులు
నఱమోవులు మాత్రి మొసఁగి యవలికిఁజను నా
నెఱజాణ గంతువేయుచు
నురుమోహము రేపి ప్రియుని నువ్విళ్లూర్చెన్. ౨౩౭

ప్రియునితోడం దలాఁడగను ద్రేయసిపండుకొనుం; దదీయ వా
మేయు మెడచుట్టువేసికొనుఁ; జేరులుగా దన కేలుదోయి నా
ప్రియుగళమందు ద్రేలు గొను బిగ్గకవుంగిలి;నొత్తుకొంచు దా
మెయి మెయిఁగూరుచుండునుదమిం; దనివింగొనదే మొనర్చినన్

తమముఖచంద్రబింబముల దట్టపు వెల్గుల పిండుచేత సం
తమసము మందిరాంతరమునంజొఱమిన్ గ్రహియింపకింతి సా
యమువడినన్ గురున్ విడిగృహంబున కేగక క్రొత్తక్రొత్త పా
తములను నభ్యసించుచు నటన్ వసియించును బ్రొద్దుపోయినన్.

పరిచయమైన కొలందియు
గురునికడం జొరవ హెచ్చెఁ గొమ్మకుఁ జదువుల్
కఱపంగఁబూను నతనికె
గురుమించిన శిష్య యంచు గురుఁడే మెచ్చన్ ౨౪౦
ఇత రేతరసౌందర్యా
మృతమును సేవించుకతన నిరువురకుఁ దగన్
మితిమీఱిన యాటలునున్
శ్రుతిమీఱిన పాటలును విశోభిలుచుండెన్. ౨౪౧
సకలకళలందుఁ బాదరసంబు వోలెఁ
బఱచు నీబుద్ధి యని మెచ్చి గురుడు పలుక
"నిది గురుకటాక్షమే కాక యెంతదాన
నే" ననుచు శిష్యురా లానతిచ్చు నగుచు ౨౪౨
తరుణి! గుఱ్ఱుపిల్ల చందమున నీవు
కదను ద్రొక్కెదు వెంతేని గంతు లిడుదు
వనుచుఁ బ్రియుఁ డాడ, బదులాడు నాలతాంగి.
రౌతునుం బట్టికాదె గుఱ్ఱం బటంచు. ౨౪౩
గురు డాయుట కున్నంతటి
త్వర కాళులఁ గానఁబడదు వదలెడు నదనన్
జరుగవు ముందున కడుగులు;
జరిగినఁ జెలిదృష్టి వెనుక చక్కికిఁ దిరుగున్. ౨౪౪
కనులంబుప్పొడిరాలెనూఁదుమనియక్కాంతాలలామంబు మ్రో
లనునిల్చెన్; మొగిడించి మోవిఁబతి చాలాసేపు తానూఁదె; నూఁ
దిన బాధన్నటియించు చాయువతి న త్రించుక్ సమీపించి చ
న్గోనలన్ వానియురంబునంబాడుచుచున్ భూపాలుడూఁదంగడున్

పొలయలుకల, సాంత్వనముల
గిలిగింతలఁ, గౌఁగిళులను, గేరడముల, ము
ద్దుల, సుద్దుల, దిద్దులఁ, బ్రొ
ద్దులఁ బుత్తురు వారు హద్దు తొలఁగఁగ నిచ్చల్. ౨౮౬

వలసిన వాతెఱవిందులు
వలసినఁ గౌగిళ్లు హద్దు వడయని ముద్దుల్,
కలవే దొరకని వవ్వా
రల కాస్మరకల్పతరువరము వరమీనన్. ౨౮౭

చిలుకయు గోర్వంకయు వలె,
లలితంబగు గువ్వజంట లాఁగున, మఱియున్
నలకూబర రంభలవలెఁ
గులుకుచు నీ జంట తిరుగుఁ గోరిన యెడలన్. ౨౮౮

కనుగ్రేవల్ మెలికల్ వడన్ రదనపుం గాంతుల్ ప్రతీక్షించి వే
ళను మెల్లంగలియంబడన్ దడబడన్ లాలింపఁ గేల్దోయి యా
ననముల్ పైబడఁ వాతెఱల్ ముడివడన్ సౌఖ్యాబ్ధి నోలాడుచుం
డ్రనయంబుంగురుశిష్యరాండ్రు;రిటురుచ్యంబౌనెయేవిద్దెయున్?

చిక్కి కూర్చుండును జిలుకబోదయుఁ బోలె
రమణు వక్షఃపంజరంబునందు
ఉయ్యాల లూఁగుచునుండు మోదంబుతోఁ
బ్రియుని బాహాలతా ద్వయమునందు
ఈఁదులాడుచునుండు నించురాయంచవై
పతితనుశ్రీ సరోవరమునందుఁ
బెనవేసికొనియుండుఁ దనమేనితీవను
గాంతుని కమనీయ గాత్రమందు

పసిఁడి మొలనూలి చందాన బాహుయుగము
ముద్దుచెలికాని యవలగ్నమునకుఁ జుట్టు,
మెలిక వేయును దన కేలఁ జెలువు కేలు
మోహమున మున్గి తేలు చాపువ్వుఁబోఁడి; ౨౫౦

పూల చేరుల తూఁగుటుయ్యాల లందు
యువతిఁగూర్చుండఁ బెట్టి జేఁడూఁపి యలయఁ
దనదు నొడియందుఁ జేర్చి యా యనుఁగుకానిఁ
బూలవింజామరల వీచు నా లతాంగి. ౨౫౧

విరితూపు, చెఱకువిల్లును,
గరదండమునందుఁ దాల్పకయు వచ్చి ననున్
వెఱగొలిపి గెలుచుకొంటివి;
అర రే; మొనగాఁడవీవె! యని చెలి మెచ్చున్. ౨౫౨

కసరినను డాయు; డాసిన
విసరును దవ్వులకు వెలఁది; విసిరిన దానిన్
ముసురుకొనున్; సరయ్యాటల
రసమెఱిఁగినవారు శిష్యురాలుం గురుఁడున్. ౨౫౩

ఒడయని మ్రోలన్నిలఁబడి
విడియం బందించుచుండె విరిఁబోఁడి; యతం
డౌడిక మగుదాని చెక్కిలి
దుడుకుమెయిం గోటఁమీటఁ దొయ్యలి యంతన్. ౨౫౪

తనదు నునుఁజెక్కు క్రొత్త వ్రాఁతలు చెరుగుటఁ
బఱచిరుసరుసలాడు చావలకుఁ ద్రిప్పి
నెమ్మొగముఁ దమ్మి, వైచియు బొమ్మముడిని
మూతి బిగియింప బతిమాలె భూపుఁ డిట్లు. ౨౫౫

కినుకం బూనితివేని నాపయినిఁ గల్కీ! పట్టి బంధింపుమా!
నను నీ సుందర బాహుపాశమున; నంతన్ నీదు వక్షఃస్థలీ
ఘనకారాగృహమందుఁ బెట్టి కసిపోఁగా నన్ను శిక్షింపుమా!
కొనఁ గన్నీయిడు శిక్ష సిద్ధముగ నేఁగూర్చుంటి నీ సన్నిధిన్.
నీ పూలదండఁ గైకొని
కోపము శాంతిల్లునట్లు కొట్టుము; కాదేన్
మోపెట్టి నీదు బొమవిలు
చూపుం దూపులను గురియఁ జూడుము నాపై. ౨౫౭
చెరిగెను జెక్కిట వ్రాసిన
విరిగుత్తి యటంచుఁ గినుక వెట్టుదె? తరుణీ!
విరచింతుఁ జిత్రవిద్యా
పరమావధి మోహనంపుఁ బలు చిత్తరువుల్. ౨౫౮
గగన శృంగారతటిని నౌకపయి నెక్కి
రోహిణీ చంద్రు లరుగా! పెన్ రుచిని గలిసి,
విశ్వమోహన గీతులు విసరుచుండి
మనము నట్లె పోవుదము రమ్మా! లతాంగి! ౨౫౯
ప్రాంతముననున్న మావిపైఁ బ్రాకఁబోక
కాంచుమా తీవ యెట్లు కంపించుచుండెఁ?
కుసుమ పాత్రంబులోఁ దేనెఁ గ్రోలు చవిగా!
పడఁతి! విహరించు భృంగదంపతులఁ గనుము! ౨౬౦
సన్న బంగారు తీవియ సాఁగఁదీయు
చున్న మెలికలు చుట్టు కొన్చుండు మాత్ర
స్వర్ణకారుండు విడువఁ డాపనిని బాల!
పట్టు విడువక తుది వశంపఱచికొనును. ౨౬౧

కలువ వాల్గంటి యల శీతకరునిఁ గనక
నీవలెనె మూతి బిగియించెనే? లతాంగి!
అనుచుఁ గేదంగి ఱేకును నతఁడు విసర
మరుఁడు ములికినివలె బాల వఱచె దరికి. ౨౬౨

డాసి మనఃప్రియుఁ సరసుఁడా! క్షమియింపుము నాయొనర్చునీ
దోసము; నిన్ను రిత్తగనె తూల్చితినేవలవంత లందిగో!
బాసలోనర్తు నీపదము వట్టి యిఁకెప్పటికల్ల నన్నయా
వాసవదత్త లాఁగికొని వత్సమహీశుఁడు కౌఁగిలింగొనెఁ. ౨౬౩

తనకుఁ నేర్పుచు వీణాపాఠమును జెంతనొజ్జ గూర్చుండి దీ
నినివాయింపుము; దీనిమీటుము ననుఁ మెచ్చింతువేన్ నీకుపా
యనమిత్తున్నని మీటుచున్న తను ముద్దాడంగ, మేల్మేల్ లభిం
చెను మాదొడ్డగురుండునా కనుచుముంచెన్ శిష్యచిర్నవ్వులన్.

కొసరును దగఁ జిర్నవ్వును;
గొసరుం గెమ్మోవి; ముద్దు కొసరుఁ; గవుఁగిలిం
గొసరును జెలికాఁడా చెలిఁ
బసగల దట కొసరులోనె; వానికె తెలియున్. ౨౬౪

చెవి విందులుఁ గనువిందులుఁ
బువువిల్తుని మధుర మధుర మోహపు విందుల్
యువతీయువకుల జంటకుఁ
బ్రవర్తిలెను బంధుగులను బందుగులువలెన్. ౨౬౬

ఎగవిడిచిన చందంబున
నెగఁబడి తా కొండొరువుల కేదఁ దరితీపుల్
మిగులం గా వగ లాఁడియు
వగలాఁడకుతో భయంబు వర్తిల్లిరిటుల్. ౨౬౭

వారించెడు ప్రద్యోతుఁడె
వారిని వార్యములఁబోలె వదలంగా స
ల్లేరు పయి బండి సాఁగిన
ధోరణితో నడిచె వారి తుందుడు కెల్లన్. ౨౬౭

పగ లొక్క నిమేషార్థం
బుగఁ గల్ప ప్రాయముగను బొలిచెను రేయున్
పగలానికి పగలాఁడికి
నగు నిది కందర్పమాన మనియండ్రు బుధుల్. ౨౬౮

తన కీ చందంబునఁ జు
బ్బన చూఱఁగ ననుభవించు వరఖుని గురు పే
రున నర్పించిన తన జన
కుని దయ నాబిడ్డ పొగడికొను నిత్యంబున్. ౨౭౦

పలుకందుం దడఁబాటు, మై నలుగుడుల్, పల్లొత్తులుం, గాంచి నె
చ్చెలు లావాసవదత్తచందమును నిశ్శేషంబు మూచూచి తా
ర్మెలమెల్లంజని తెల్పఁ దల్లియును దండ్రిన్ నవ్వుకొం చాత్మలన్
ఫలియించెందమయత్నమంచునుగడుంబ్రాపించి రానందమున్.

తనువంచించి యరణ్యమందు గజతంత్రంబుం బ్రయోగించి తె
చ్చిన ప్రద్యోతుఁడు గీడుసేసె నని మున్ జింతించు వత్సేశుఁ డా
త్మను నేఁడెంచె నిఁకెన్ని జన్మములకున్ మల్లింపరానంత మే
లునుగావించెనునాకు; వచ్చుఁగద కీళ్ళున్ మేళ్ళ కేయంచునున్.

ఒడయఁడనంగ సౌఖ్యముల నుయ్యేలలూఁగుచు సంతతంబు న
క్కడిచెఱసాల నందనముగా నలవాసవదత్త రంభగా
నెడఁగొని యిల్లువాఁకిలిని నెంచఁ డొకప్పుడు; నింటికంటె నుం
గుడిపదిలంబుపొమ్ము మదిఁ గుందువహింపఁగనేల వానికిన్.

మెలమెల్లన్ నృపుఁడాకళించుకొనియెన్ మిథ్యాగజవ్యూహపున్
ఫల మీవాసవదత్తతోఁ దనకు గాంధర్వం బకా స్వాత్మలం
దలిదండ్రుల్ రచియించుకొన్న యొక పన్నాగంబుగా;నన్యథా
కులకన్యం బిత యిట్టులేల తనకుం గూర్పంగ నుంకించెడున్?

అల ప్రద్యోతుఁ డొనర్చిన
ఛలంబునకుఁ దగ్గ పెద్దశాస్తిగఁ గొంపో
వలె వాసవదత్తను గ
న్నులఁ గారముఁగొట్టి భటజనుల కనితలఁచెన్. ౨౭౫

మనమునఁ గూఁతురు చుట్టము;
జనకుఁడు పగతుండు; వత్సజనపాలున క
య్యేను సుమ్ము! పాము చుట్టం
బును, బడగ పగయనుచందమునఁ గన్పట్టెన్. ౨౭౬

కనకపంజరముంబోని కనకసౌధ
మందుఁ దులఁదూఁగుచున్న సౌఖ్యంబులందుఁ
బంజరమునుండి కీరితోఁ బాఱఁ దలఁచు
కీరముంబోలెఁ జింతించు క్షితివరుండు. ౨౭౭

ఇటులుండ వత్సరాట్కథ
యటఁ గౌశాంబిని మునింగి యల్లయవంతీ
పుట భేదనమునఁ దేలిరి
పటు మాయికులగు నమాత్యవర్య ప్రభృతుల్. ౨౭౮

శ్రీకర బత్తులకుల ర
త్నాకర రాకాశశాంక! యాచక కల్పా
నోకహా! వేంకట రామా!
నైకథ నాలింపుమయ్యా! ప్రమదం బారన్. ౨౭౯

చివికియుం జివికియుఁ జినిఁగి పేలికలయి
పలుకంపుకొట్టుగుడ్డలు ధరించి
కొఱగాని దొరకిన చిఱిఁగిన పాఁతము
చ్చెలు తారుమారు కాళులకుఁ దొడిగి
పగిలి చిల్లులుపడి పనికిరాకుండిన
యొక చిన్న కడముంత నుగ్గపట్టి
పురుగు తొల్చుటఁజేసి పుచ్చి పెన్నుసిరాలు
తునిసిన యొక కట్టెతునుకఁ బూని
బిరుసువడి పెద్ద పెనగొన్న నెఱుల మొత్త
మూడ గమిపోలుగడ్డంబు నొగివహించి
చంకఁ బుల్లాకు లొకకొన్ని సంతరించి
తిరుగు నొక వెంగళప్ప యా పురమునందు. ౨౮౦

ఆడుం; బాడును; వెక్కిరించు; నెదియో యాలించువాయించు; వెం
టాడుం; గెవ్వునఁ గేక వెట్టుఁ; గడుగ్రిడాడించు మిన్ జూచుచున్
ఆడించుం గను బొమ్మలం; గొణుగుహాస్తాంఘ్రిల విరుద్ధంబుగా
జాడించుం బయిఁ వాలుసీగలగొనున్ జంపున్నొడల్ గీర్కొనున్.

రుదియించున్ వికటాట్టహాసము లొనర్చుం దత్క్షణంబందె; నె
మ్మదిఁ గూర్చున్నటులుండియుండియువడిం బర్వెత్తు; నెవ్వారినో
గదమాయించును; బుజ్జగించును; దుఘూకారంబుగావించు; బి
ట్టదలించున్; విదిలించు; నా వెడఁగు వాఁడా పట్నపున్ వీధులన్.
అడుగునుబిచ్చ; మిచ్చినదియచ్చటఁగొంతతినున్; త్యజించుఁగొం
తిడు నొకకొంతకుక్కలకు; నివ్విధి లొగ్గిడిసేసిపోవు; నీ
రిడ నెవరేనిఁ ద్రాగునొక యింత; సగంబెగఁ జల్లిపోవు; నె
క్కడ నెవరేని గుడ్డనిడఁగాఁగొని చింపి ధరించుఁ బేలికల్.

దొరలకు లేవఁడు; వేల్పుల
కెరగం; డెల్లరును మిత్రి; లెల్లరు శత్రుల్
పరునికి దనలోఁ దనకుం
బరుతోఁ బని లేక తిరుగుఁ బట్నంబెల్లన్. ౨౮౪

ఇగిలించును సగిలించును
బగిలించును ముంత; నదుకఁ బ్రియతించును; ఠీ
విగఁ గూరుచుండుఁ; గనఁబడు
బెగడినగతి; వెఱ్ఱి వేయి విధములు గాదే? ౨౮౫

వికవిక నవ్వుచు న్నతని వెంబడిపోవుచు గోచి లాగుచున్
వికటపు సద్దు సేసి జళిపించుచుఁ గవ్వుచుఁ జుట్టుపీకుచున్
వెకవెక రాలు రువ్వుచును బేరెము వారుచు వెంబడింప, నా
వికలుని దిప్పకాయలగు పిల్లలు కొందఱు మూఁగి రయ్యెడన్.

"ప్రద్యోతుని దగ్గఱ నే
నుద్యోగ మొనర్ప వచ్చి యుంటినిఁ; బది వేల్
గద్యాణంబులు గావలె;
విద్యల వాచస్పతికినిఁ బెద్దన్నఁ జూఁడీ! ౨౮౬

ఆలంకా నాయకునకు
శాలంకాయనునితోడ సంధింతునిగో!
మేలైన వియ్యమును; బది
వేలబ్బును నాకు; దాన విలుతు నవంతిన్. ౨౮౮

పదిదినములలోఁ జూడుం
డిదిగో! యీవత్సరాజు నెత్తుకపోదున్
మొదలంట నవంతీపురిఁ
గదలింతును; జూతు నెవఁడు కాదనఁగలఁడో? ౨౮౯

కఱచితి నేనును యౌగం
ధరాయణుం డొక్కచోన తత్త ద్విద్యల్
ధరనతఁడు తిక్కవాఁడై
తిరుగుచు నున్నట్లు దివ్యదృష్టి నెఱిఁగితిన్. ౨౯౦

కూలంకషముగ విద్యలు
శాలంకాయనుని కేన చదివించితి మున్;
పాలంకి పిట్ట సాక్షిగఁ
దాలాంకునితోడ నని కతఁడు నిన్న చనెన్. ౨౯౧

అనుచుం బల్కుచు నాతఁడు
సనుచుం గను వీథులందు జను లెవ రున్మ
త్తుని మాట సరకుసేతురు?
వినినగిపోవుదురుగాని పెట్టరుచెవినిన్. ౨౯౨

శిరసును ముండితంబుగను జేసి, మడుంగుల ముగ్గి, కావిచీ
వరములుగట్టి గాత్రమున, భక్తిఁ ద్రిరత్నములం బఠించుచున్
బురమున బిచ్చమెత్తుచును బోయి విహారములందుఁబండుచున్
గొఱలెడు నచ్చటన్ శ్రమణకుం డొకఁడెంతయు వీతరాగుఁడై.

మహిం జరించెడు బౌద్ధధర్మం బనంగ
నాకృతి వహించియున్న పుణ్యం బనంగ
మూర్తినింగొన్న సద్గుణపుంజ మనఁగ
శ్రమణకుం డుజ్జయినియందు సంచరించు. ౨౯౫

తెలిజందెంబుల జగ్గునిగ్గులు, విభూతిస్వచ్ఛపుండ్రద్యుతుల్
కలియంగాఁ బడఁగాఁ బరస్పరజయాకాంక్షన్, గళంబందు భా
సిల రుద్రాక్షలతావళంబు, భ్రుకుటీసీమంబునన్ నర్తిలం
దిలకశ్రీ నటియో యనం దిరుగుచుండెన్ విప్రుఁ డొండాపురిన్.
తొడిక్రొంగ్రొత్తరకంపు వేసములు ప్రత్యుత్పన్నధీయుక్తిఁ దా
తఁడు చేఁదాలిచి వక్రదండమును; దత్రత్యప్రజాబృందముం
గడు పుబ్బించుచు మాటమాటకు, మహాకౌతూహలాపాదియై
కడు నెయ్యుండయి పెద్దపెద్దలకు నెకాళులంబునన్ వర్తిలెన్.
పరిచయ మేర్పడె నతనికిఁ
బురిఁగల స్త్రీబాలవృద్ధ పురుషులతోడన్;
సరదాగా వాఁడెవుఁడొ
పురుషునిఁ బిలిపించి పొద్దు పుత్తురు కథలన్. ౨౯౬
వికృతాలాపంబులచే
నొకరి న్నవ్వించుచుండు నొకవేళను; వే
ఱొకని న్నేడ్పించును; తుది
సకల జనంబులును వానిసఖ్యముఁ గోరున్. ౨౯౭
ఆతనికీర్తి మెల్లమెల నాపురమంతయుఁ బ్రాఁకెఁ బ్రాఁకి, ప్ర
ద్యోతమహామహీంద్రు చెవి దూఱఁగ నాసరసుండు వాని నా
హూతు నొనర్చి యాతని సముత్కట హాస్యకథాళికిన్ మనః
ప్రీతి వహించి పిడ్కిలి పెఁ బెక్కులొసంగె యుపాయనంబులన్.

ఈవిధముగ నపుడపుడా
క్ష్మావరసన్నిధికిఁ జనుచు క్ష్మాసురుఁ డచటం
గావించు వినోదంబుల
నావాసవదత్తయు విని యాహ్లాదపడెన్. ౩౦౦
"విని విప్రునిహాస్యకథల్
వినోదపడుఁగాక వత్సపృథివీపతియున్"
అనుకొని ప్రద్యోతుండా
తనిఁబుచ్చెను జేనిసన్నిధానంబునకున్ ౩౦౧
తనప్రాణమిత్రుఁడగు నా
తని వికృతపుఁజేష్టితముల కలవడి యుంటన్
గనినంతనే ఫలానా
యనుకొని పతివెఱగువడుచు స్వాగత మొసఁగెన్. ౩౦౨
ఉరులందు సింగ మట్టులుఁ;
గరండమునఁ గోడెత్రాచుగతి; రాహుముఖాంత
తరమునఁ జందురుఁడువలె; భూ
సురునకుఁ బతితేజుఁ డింది చూపట్టెఁ జెలన్. ౩౦౩
ఇతరేతర కుశలంబుల
శ్రుతిపర్వంబుగను వినిరి; చూడఁగ నా భూ
పతివరు బరువును దీసిన
గతిఁదేలిక వడియె నెడఁద క్ష్మాదేవునికిన్. ౩౦౪
తమమంత్రము నామూలా
గ్రముగా వినిపించి వత్సరాజేంద్రుని చి
త్తముఁ జిగురింపించెను ద
త్సమయమున వసంతకుఁడు వసంతుని పగిదిన్. ౩౦౫

కృతకాకృతియగు విప్రుఁడు
పతియగు ప్రద్యోతునాజ్ఞ వడసియె తాన
ప్రతిరోధంబుగ నుదయనుఁ
బ్రతిదినమునుబోయి చూచి వచ్చుచు నుండున్. ౩౦౬

ఉదయనునిఁ బట్టి తెచ్చిన
మొదలుగఁ బనిముగిసినట్లు మోదము వడుచున్
నిదురించుచుండెఁ జేయిడి
యెద పైఁ బ్రద్యోతమంత్రి లెఱుఁగక యెదియున్. ౩౦౭

తిరుగు లేదు తమదు తెలివికిఁ; బైచేయి
తమదె తప్పదనుచుఁ దలఁచి పెగడ
"తల్లి సెట్టి లెక్క యేకలెక్క" యటన్న
పగిది విశ్వసించి పలుకరైరి. ౩౦౮

పగటన్ వార్కుగురున్ యథోచితనిజ వ్యాపారనిర్మగ్నులై
నగరంబందుఁజరించుచున్ నరపతిం దప్పించి కొంపోవఁగాఁ
దగు తత్రిస్థపరిస్థితుల్ తెలియుచుం దంత్రంబులన్ సూక్ష్మబు
ద్ధిగ వేషించుచుఁగూడుచుండుదురు మధ్యేరాత్రమందొక్కచోన్. ౩౦౯

తమ తమ కనిపెట్టిన విష
యముల నెఱింగించుకొందు రన్యోన్యం; బీ
క్రమమున రేఁ గడపి ప్రభా
తముకాఁ గ్రిమ్మరుదురట యథా పూర్వముగన్. ౩౧౦

వారపాయంబులను దదుపాయములను
నెత్తులును నెదురెత్తులు; నేవొ యేవొ?
పూర్వ పక్షముల్ సిద్ధాంతములును సరవి
రేలఁ జర్చించు కొందురు చాలఁ దడవు. ౩౧౧

కొలఁది కాలంబు వారు ముగ్గురును నిట్లు
కూడి మథియింప మథియింపఁ గొంత వడికి
మాయికాగ్రణి యౌగంధరాయణునకుఁ
దట్టె నొక్క యుపాయంబు బెట్టిదంబు. ౩౧౨

వినిచెఁ దానిని నిట్లా
యన; నడగిరి నామధేయమగు నా ప్రద్యో
తుని పట్టపేన్గు గలదని
వినరే! దానికిని రేపు పిచ్చెత్తింతున్. ౩౧౩

దానన్ దంతి పెకల్చి కంబమును యాదస్స్వామి మంథించు మం
థానాదింబురుడించుచుం బురము క్షుబ్ధక్షుబ్ధముం జేయఁగా
దీనాలాపవిదీర్ణమానసుఁడు మంత్రిప్రేషితుండా యవం
తీనాథుం డలవత్సరాజుకడ కేతెంచుం బరిభ్రాంతుఁడై. ౩౧౪

చనుదెంచి సత్వరంబుగ
ననన్యగతియౌట జేసిఁ బ్రార్థించును వే
గను నానడగిరి మదవా
రణమును వశపఱచికొనియు రక్షింపఁ బురిన్. ౩౧౫

అట్లు ప్రార్థించి కారాగృహంబునుండి
ముక్తుఁ గావించుఁ దప్పక భూమినాథు;
"సందినం జుట్టుఁ; బట్టుఁ గాళ్లంద కున్నఁ"
బనివడిన వాఁడు కక్కుర్తిపడఁ డెవండు? ౩౧౬

మన యేలినవా రద్దా
నిని వీణాసాహ్యమునను నిలిపి వశతఁ దా
నను గూర్చుండియ యెల్లరుఁ
గనుచుండఁగఁ బఱవవలయుఁ గౌశాంబి కొగిన్. ౩౧౭

గజతంత్రింబును బన్నిన
ప్రజాధినాథున కొనర్పఁ బ్రాయశ్చిత్తిన్
గజతంత్రింబునె మనమును
సృజియింపఁగ వలయు; దీనఁ జేకురు మేళుల్. ౩౧౯

నడగిరి మావటీనికి ధనం బొకలక్ష యొసంగి వానిచే
బెడిదపు పిచ్చిమందుఁ దినిపింపఁ బ్రియత్న మొనర్పఁగావలెన్
అడరును గార్యసిద్ధియది యట్లగునేన్; "ధనమూలమిా జగం"
బాడమినిఁ జూపఁగొండపయినుండినకోఁతియు డిగ్గఁగ్రిందికిన్.

అని పలుక రుమణ్వంతుని
మనమున కాయుక్తి నచ్చి "మంచిది మేల్మే"
లని తన యంగీకారం
బును దెలిపె; వసంతకుండు మోవిని విఱిచెన్. ౩౨౦

విఱిచి వచించె నిట్టులు; వివేకయుతంబగు నీదుయుక్తికిం
బరమ ముదంబు గాంచితిని; వాసవదత్త కటాక్షమాలికా
గురుతర శృంఖలాతతుల గుప్తముగా బిగియించి వత్స భూ
వరుఁ జెఱవెట్టి యుంచె విరిపాన్పున బంగరు మేడలోపలన్.

క్షణకాలంబట నేను ముచ్చటలతో క్ష్మాభర్తతోనుండఁ గం
కణమంజీరరవాఖ్యమంత్రముల నాకర్షించు నాతేని; నే
మణిమంత్రౌషధసిద్ధు లాయువతి సంపాదించెనో? రాజ ను
క్షణ మాసుందరి క్రీతదాసుఁడయి సంచారంబు సేయుంజుఁడీ!

తెక తేరఁగ దొరికినయా
సకునిం బీయూషపాత్ర చందంబునఁ గా
తుకమునను నెంతగ్రోలిన
నొకింతయును మొకము మొత్తకున్నది సకికీ. ౩౨౩

మనరాజు చిక్కియుండెను
వనితామణి తనువిలాసపద్మవ్యూహం
బునఁ బార్థపుత్త్రు చందం
బునఁ; దప్పించెడు ప్రవీరపురుషులు గలరే! ౩౨౪

మనయేలిక నాప్రద్యో
తుని చెఱఁదప్పింపవచ్చుఁ; దొయ్యలి చెఱనే
యనువునఁ దప్పింపందగు?
జనుఁడెట్టులు కొమ్మవిడిచిఝ్మాజముఁ దెచ్చున్? ౩౨౫

కాన వాసవదత్తాఖ్యమైన చెఱనె
వెల్లఁగిలఁజేసి కొంపోవఁ జెల్లుమనకు;
దాని కనుకూలమైన తంత్రంబు వన్ను
మట్లు గాకున్న మనకార్య మగుట కల్ల. ౩౨౬

అని యుపన్యసింప యౌగంధరాయణుం
డాలకించి ఱేని నాత్మ రోసెఁ
దనుఁ బరాభవించు ధరణీశునకు లోఁగి
తగిలియుంట నతని తనయనిట్లు. ౩౨౭

ఐనన్ స్వామిహితుండు గావుట నమాత్యశ్రేష్ఠుఁ డిట్లాడె; న
ల్లేనిన్ వాసవదత్తతోడ మనవత్సేశున్ హరింతున్నిగో,
గ్లానుం జంద్రికతోడనుంబలెనె; యిక్కార్యంబు సిద్ధింపదేన్
నేనీవేసముతోడనే తిరుగుదున్ జీవచ్ఛవంబై యికన్. ౩౨౮

అనిమరలఁ బ్రతిజ్ఞంగొని
యును దలఁచినగతి నడగిరి కున్మాదముఁ గూ
ర్చినసే ద్వితీయకార్యం
బనుకూలంపడు నటంచు ననుకొనె నెడఁదన్. ౩౨౯

కాకులు కూయఁదొడంగెను
బాకాలువినంగఁబడియెఁ బ్రద్యోతనృప
ప్రాకార ప్రాంతంబున
వ్యాకులపడివారు పఱచి రా యూ దెసకున్. ౩౩౦

న్

శ్రీరామాపరమూర్తీ !
వారిధిగంభీర ! కీర్తివల్లరికాధా
త్రీరుహవర ! వేంకట రా
మారెడ్డీ ! యవధరింపుమా ! పైని కథన్. ౩౩౧

అనుకొన్నట్టులు మావటీనికిని ద్రవ్యంబిచ్చి పట్టంపు చే
న్గున కున్మాదకరంపువస్తువితతిన్ నూరించి కట్టించి ము
ద్దను బెట్టించె స్వయంబుగాఁ; గరియు నత్యంతంబు స్వాదిష్ఠమౌ
టను వెన్కాడక జిహ్వాతృప్తుల వేడ్కన్ మ్రింగె నద్దానినిన్.

మెల మెల్లఁ బ్రకోపించెను
దలలోఁ బిత్తంబు కరికిఁ; దానవశమ్మై
చెలఁరేఁగి గీఁకవెట్టుచు
గలగలమనఁ గాలిగొలుసు కంబము వెఱికెన్. ౩౩౩

మొదలనది మదపుటేనుఁగు
మదియింపఁగ మరియు మరియు మందిడిరి; యిఁకన్
వదియింపఁగఁ దర మగునే?
తదీయమగు పలువిధముల దారుణచర్యల్? ౩౩౪

కాకులు కూయఁదొడంగెను
బాకాలువినంగఁబడియెఁ బ్రద్యోతనృప
ప్రాకార ప్రాంతంబున
వ్యాకులపడివారు పలుచి రా యూ దెసకున్. 330

౯

శ్రీరామాపరమూర్తీ !
వారిధిగంభీర ! కీర్తివల్లరికా ధా
త్రీరుహావర ! వేంకట రా
మారెడ్డీ ! యవధరింపుమా ! పైని కథన్. 331

అనుకొన్నట్టులు మావటీనికిని ద్రవ్యంబిచ్చి పట్టంపు చే
న్గున కున్మాదకరంపువస్తువితతిన్ నూరించి కట్టించి ము
ద్దను బెట్టించె స్వయంబుగాఁ; గరియు నత్యంతంబు స్వాదిష్ఠమౌ
టను వెన్కాడక జిహ్వాతృప్తుడులవేడ్కన్ మ్రింగె నద్దానినిన్.

మెల మెల్లఁ బ్రకోపించెను
దలలోఁ బిత్తంబు కరికిఁ; దానదవశమై
చెలఁరేఁగి గీఁకవెట్టుచు
గలగలమనఁ గాలిగొలుసు కంబము వెలికెన్. 333

మొదలనది మదపుటేనుఁగు
మదియింపఁగ మరియు మరియు మందిడిరి; యిఁకన్
వదియింపఁగఁ దర మగునే?
తదీయమగు పలువిధముల దారుణచర్యల్? 334

సగము సడలిన చీరలు సరుదుకొనుచు
నొకట నాఁగుచు నాఁగుచు నూర్చుకొనుచు
బలమఱుట గాళ్ళు మెలమెల్లఁ బఱచువారు
నయిరి పురకాంత లత్తఱి నాత్మఁగలఁగి. ౩౩౭

కూడిరా లేవట్టి మూఁడుకాళ్ళముసళ్ళ
వారి కర్మమునకు వదలివైచి
తొరతొర తమతోడఁ బఱవఁజాలని బాల
కుల నీడ్చుకొంచు ఱెక్కలనుబట్టి
"నటువచ్చె నిటువచ్చె నది"యన్న కేకతో
వెనుకవచ్చెడి స్వీయజనుల మఱచి
"యిటురండు; కాదు కాదటు రం"డటని తోఁచ
కెటువైపు నొండొండ్ల కెదురుపాఱి
ఒకరి కడ్డంబు పర్వెత్తి. యొకరు వడియుఁ,
బడిన వారిపై నుండియె పరువు లిడియుఁ,
గని కిరాతునిఁబఱచు మృగంబు లట్లు;
పౌరు లందఱు చిందరవంద రైరి. ౩౩౮

పాత్తిగుడ్డలలోనఁ బొదిగిన నెలపాప
జాఱిపో బిట్టేడ్చుఁ జాన యొకతె
తన రత్నహారంబుఁ దునిచి కొంపో దొంగ
కడుఁగడుం దపియించుఁ బడఁతి యొకతె
కురులమొత్తము చెట్లకొమ్మలంజిక్క మి
క్కిలి గొట్టుకొనుచుండుఁ గలికి యొకతె
తన వలపులపంట కనరామి లేఁడిచూ
పులఁ గాంచు చఱచును వెలఁది యొకతె

దాఁగినట్టిచోట దయ్యంబు పట్టిన
కరణిఁ దన్నుఁజెనఁటి చెఱుపరాఁగఁ
బఱచు వెలఁదియొకతె వాపోవు చివ్వీధి
నలజడించె నప్పు డాపురంబు. ౩౩౯

ప్రజల వాటుఁ గాంచి ప్రద్యోతుఁ డప్పుడు
పిలిచి సచివు నతఁడు దెలిపి నట్లు
వత్సరాజు డాసి ప్రార్థించెఁ గేల్దోయి
మొగిచి తొలఁగఁ జేయఁ బురము బెడఁద. ౩౪౦

తను వంచించిన ప్రద్యో
తునిపైఁగల కినుక యెల్లఁ దొయ్యలి కతనన్
వెనుకం బడుటను నుదయనుఁ
డనుకంప వహించె వాని యాందోళనకున్. ౩౪౧

చనుచున్న ప్రియుని నెమ్మో
మునఁ గుంకుమ తిలకముంచి పువుఁబోఁడి యెదు
ర్చను దెంచి వానిక్షేమం
బునకై ముక్కోటి వేలుపుల మ్రొక్కు కొనెన్. ౩౪౨

కారాగారము వీడి ఘోషవతి స్వస్కంధంబునం గ్రాలఁగాఁ,
పౌరవ్రాతము పాయవిచ్చియిడఁ దోవన్, వత్సధాత్రీసునా
శీరుం డల్లన రాజవీథిఁ జని, కాంచెన్ వింధ్యశృంగంబు నా
కారంబొందిన యానడాగిరిని నుగ్రింపశ్యమున్ ముంగటన్.
దాలం దానినిఁగాంచి ఘోషవతి వత్సక్ష్మావరేంద్రుండు గీ
తాలాపంబునొనర్పఁబూనెఁగడు; శ్రావ్యత్వంబునొల్కించు మన్
ఓలిం దద్ధ్వని శ్రోత్రపేయమయి యత్యుత్సాహముం గొల్ప న
వ్వేళం దర్పముదక్కి దంతినిలిచెన్ విచ్చేసి రాట్సన్నిధిన్. ౩౪౪

ముంగాళ్లం బయికెత్తినిల్చు;నడచుఁ ముక్కాలితో; బోరగి
ల్లంగాఁజేసియొడల్ పరుండుకొను; నేలం బిట్టు పొర్లాడుఁ; బె
ట్టుంగేఁకల్ పయికెత్తితుండమును; జుట్టుఁ విప్పుఁ బల్మారు దా
నిం; గోత్రాపతి యానతిచ్చిన గతిఁ జేసెఁ గజం బత్తఱిఁ.

కోలఁజూపి యల్లకోఁతి నాడించిన
పగిది నతఁడు మత్త వారణమును
ఘోషవతిని మీటి కొమరుగా నాడించె
నక్కజంపడంగ నచటి జనులు ౩౮౬

ఆగజమెక్కి వత్సపతి యాపుర వీధులయందు నిచ్చ నూ
రేఁగఁదొడంగెఁ; బౌరు లొనరించుజయధ్వని నిండఁగా విప
ద్భాగమునందుఁ, గన్గలువదండలఁ దోరణగట్టి సుందరుల్
మూఁగిగృహాంగణంబులను బువ్వులఁజల్లుచునుండఁ బేర్మిమై.

ఇట్లు మదముడించి యేనుంగు మచ్చిక
పఱచి వత్సరాజు మఱలి వచ్చె
నా యవంతి విభుఁడు స్వాగతం బర్పింప
సచివ ముఖ్యబంధు జనులతోడ. ౩౮౭

ఎంతగా మదించె నంతగా శాంతిల్లె
మదగజంబు తేని మహిమ కతన
వినము; కనము మనము; వీణియ పాటకు
నింత మంత్రశక్తి యెసఁగు ననుచు. ౩౮౮

శ్రీ రమణీ నిలయాయిత
చారుముఖాంభోజ! సరససాహిత్యకళా
సారజ్ఞా! వేంకట రా
మా రెడ్డీ! యాలకింపుమా! యవలికతన్. ౩౫౦

తనరాజు తన్నడాగిరి
తనకు వశంవద మొనర్చి దయసేయఁగఁ గ్రా
న్ననఁబోఁడి నిలిచి వాఁకిట
ననర్ఘ నీరాజనంబు లర్పించెఁ దమిన్. ౩౫౧

పురమున నూరేఁగెడు న
త్తఱి నాసుందరుల దృష్టి తాఁకెనొ? యనుచున్
వెలుపుగొని సురాళించెను;
గరముష్టుల నొక్కెఁ దనదుకణఁతలఁ బ్రీతిన్. ౩౫౨

ఇనుమడించిన వలపుతో నిగురుఁబోఁడి
యల్ల వత్సేశ్వరుండు నన్యోన్య బాహు
పంజరములందుఁ జిక్కి యపారమైన
హర్ష వార్నిధియందు నోలాడుకొనిరి. ౩౫౩

తనపురపీడఁ దీఱిచి ముదంబిడి పౌరజనానురాగముం
దన తనయానురాగము నితాంతము చూఱలు గొన్నతేని బం
ధనమున నుంపరాదిది కృతఘ్నతయంచు నెదం దలంచి యు
జ్జని యొడయండు వానిఁ బరసౌధమునన్ విడియించె స్వేచ్ఛగన్.

కాని, పట్నంబు విడనాడి యౌగంధరుఁ
డెందుఁ బఱవక యుండంగ నెల్లలందు
గట్టి మెఱియలవంటి పెక్కండ్రు భటుల
నుక్కుగోడయొ నాఁగఁగాఁపుంచె నతఁడు. ౩౪౭

తనమంత్రంబు యథాకృతంబుగను సిద్ధంబౌట యౌగంధరా
యణుఁడానందమునొందిక్రమ్మఱనుమంత్రాంగంబుసాఁగించియం
తను కౌశాంబిని నున్నదూతల రవాణాచేసి పెక్కండ్రు ను
జ్జనిపట్నంబుననుంచెఁగాపురముఁ బ్రచ్ఛన్నంపు వేషంబుతోఁ.
గొలువునఁబెట్టె దూతలను గొందఱమంత్రులయొద్దఁ;గొందఱిం
నిలిపెనుఁజేనియంతిపురినిం;బురిలోఁగల పెద్ద ద్రవ్యవం
తులకడలెక్క వ్రాఁతలకు దూర్చెనుగొందఱ; మెల్లసేనలోఁ
బలువురఁజేర్చె; నివ్విధి నవంతిని నింపెను స్వీయకోటితోఁ.
అవసరము వచ్చినపు డా
యవంతి సైన్యం బెదుర్చునట్లు కడు మెలం
కువతో వర్తిలఁ జేయుచు
నవలోకించుచును బైని నాతండుండెన్. ౩౪౮
సందీయకుండఁ బరులను
నందఱుభటు లప్రమత్తులై సచివుని యా
జ్ఞం దగ సుగ్రీవాజ్ఞగ
డెందంబునఁ దలఁచి నివ్వటిల్లఁగ నున్నర్. ౩౪౯
వలసిన జతనము లన్నియు
నలుపంబడ నొక్కనాఁడు క్ష్మాపతితోడం
దెలుపఁగఁ బయనముఁ గూఱిచి
పిలిచి వసంతకుని మంత్రి పెలుచం బనిచెన్. ౩౫౦

చని వసంతకుండు సరవి నివేదించి
వత్సరాజుతోడ వార్త లెల్లఁ
"బయన మగుము నీదు వలపుల రాణితో
రేపు రే" యటంచుఁ బ్రీతి నొడివె. ౩౬౧

గురుఁడైన వత్సపతి శి
ష్యురాలి కుపదేశ మిచ్చెఁ జొప్పడఁ దనతోఁ
బురికిఁ బలాయన మంత్రము
సరవిం బారంబు ముగియు సమయమునందున్. ౩౬౨

ప్రియుపల్కుల్ వినినంతనే యువతి యుద్వేగంబునన్ మున్గి "యే
క్రియమాతాపితలంద్యజింపవలె? నీ కృత్యంబునన్ నన్ గృత
ఘ్నయయంచెంచరె? నెయ్యుతో నెటులుపోకన్ మానుదున్? జూడఁగా
నుభయన్ ముంగట వెన్క గొయ్యి యయి యాందోళించు చుండెన్ మదిన్. ౩౬౩

చెప్పిన ముప్పగుఁ దప్పక;
చెప్పకయుండినను దప్పు సేయుటయ యగున్;
అప్పితరులపైఁ బ్రీతిని
మొప్పముఁ దన ప్రియుకుఁ గూర్పఁ బోలఁతికిఁ జన్నె? ౩౬౪

కొలఁది తడ విట్లు మదిలోఁ
గలంగి ప్రియు వెంబడింపఁగా స్థిరపఱచెన్
"దలిదండ్రు లల్లముగనుం
జెలువుఁడు బెల్లముగ నగును" జెలువకుఁ దుదికిన్. ౩౬౫

తనుఁబెంచి పువ్వనుం బలెఁ
దనపైఁ బ్రాణంబులైదు దగ నిలిపిన త
జ్జననీ జనకులఁ దుది విడి
తన పతితోఁ బాటిపోవఁ దరుణి దలంచెన్. ౩౬౬

౧౧

శ్రీమత్సరస్వతీ దే
వీమందిరభూతరసన! విద్యాభోజా!
ధీ మహిమాన్విత! వేంకట
రామారెడ్డీ! యనంతర కథన్ వినుమా! ౩౬౭

మఱునాఁ డద్దమరేయి నాయుదయన క్ష్మాపాలుసౌధంబు ముం
దఱ శ్రీవాసవదత్త యెక్కుకరిణిం దద్గాఢ చారుండు ది
ట్టరి మాష్టీఁడు స్వమంత్రిచేత నుపదిష్టంబైన మార్గంబునన్
సరవిన్ నిల్పెడు నూత్నదంపతులు తత్స్తంబేరమారూఢులై. ౩౬౮

చని యెల్లందఱియంగ నుజ్జయిని రాట్సైన్యంబు గుర్తించి వ
త్సనృపాలుండని యడ్డగించుటయు దృష్టంబై మహీజాని వె
న్కనుదదశ్రిక్షకు వచ్చుగూఢపృతనా చక్రంబొగిన్ ముట్టిమా
ర్కొనె; నష్టాయిరువాఁగులుంగలియ గగ్గోల్పుట్టె నుద్వేగతిన్. ౩౬౯

త్వరితగతిం జంఘాలురు
పరుగిడి కొని వచ్చి యెఱుక పఱచిరి మంత్రీ
శ్వరులగు శాలంకాయన
ధరణీందు్రిల దగ్గఱించి తదుదంతంబున్. ౩౭౦

వారు నిర్ఘాంతపడి మూలబలము రేఁచి
వత్సపతి సైన్యమును వెన్కవైపునుండి
ముట్టి యడకొత్తులోని పోఁకట్టు నలఁప
నంపిర మ్మొనకాండ్రకు నాన తిచ్చి. ౩౭౧
అల్ల మూల సైన్య మావత్సపతి సైన్య
ములను డాయ నొక్క మొగినిఁ దిరిగి
దానినుండి పెక్కు దండివాఁడిమగండ్రు
మూలబలముతోన పోరుచుండ్రి. ౩౭౨
తమ తమ వారని నమ్మిన
సమరభటుల్ మొనసి వత్సజనపతి వాండ్రై
తమతోఁ గలియంబడ ది
గ్భ్రమగొని మొనగాండ్రు తోఁచకయ నిల్చిరటన్. ౩౭౩
మునుమున్నె యటకుఁ గొశాం
బినుండి తమసచివునాజ్ఞ విచ్చేసిన య
మ్మొన ప్రద్యోతుని పరి డీ
కొని తప్పింపంగ జేడు గొబ్బునఁ బఱచెన్. ౩౭౪
పదిరెట్లుగఁ గానంబడె
నుదయను సైన్యంబు; గాంచుచుండిన మొనగాం
డ్రిదియే? మని ముక్కున వే
ల్గదించుకొని తెల్లవోయి కనుచుండి రటన్. ౩౭౫
జాగరూకత నున్న వత్సపతిసేన
మోలి నిద్రాళువులును దండ్రాళువులును
నయిన పరసేన జోకొట్టి యయ్యదనునఁ
బెద్ద నిద్దురఁ బుచ్చెను బెక్కుమంది. ౩౭౬

కరవాలంబులు దాలిచి
యుఱిదిగ యౌగంధరాయణాదులు ముగురున్
దొరతొర దూఁకిరి యాపగ
తురసైన్యములోని కపుకు తుందుకుకు మెయిన్. ౩౭౭

జేని దారి తేఁడు రివ్వునఁ బఱచి కౌ
శాంబి చేరె నాగజ బుపైని
భద్రముగను దనదు వాసవదత్తతో
స్వాగతం బొసంగఁ బౌరజనులు. ౩౭౮

తమ జేని గోఁకఁగని సై
న్యములుం దద్గాఢభటులు నాతని వెనుకం
గ్రమముగఁ బరుగిడిపోయిరి
సమరభువిన్ విడిచి యతని సంరక్షణకై. ౩౭౯

అనవద్యంబగు విక్రమంబొలయ సింహంబట్లు యౌగంధరా
యణుఁడా శాత్రవసైన్యకుంజర సమూహంబందు లంఘించి బి
ట్టనిదంపూర్వము; నశ్రుతంబుగను; జేయన్ యుద్ధ''మంతం బలా
యనమంత్రంబువరించి''రాపరభటుల్ హాహాక్రియారంభులై.

తఱుమఁబడి వారు మరలం
దిరుగంబడి మరలఁ బఱచి తిరిగియు మరలం
జిరమిట్లు పోర సచివుని
కరాసి తుది విఱిగిపడియె క్ష్మాతలమందున్. ౩౮౧

అదను చిక్కెనంచు నా శూరు లందఱు
కూడి వానిఁ బట్టికొనిరి డాసి
కత్తి లేనివాని గొఱ్ఱెయే కఱవంగ
ఖడ్గహీనుఁ బరులుగాడ్పఱుపరె? ౩౮౨

పయి కున్మత్తుఁడు; సమర
క్రియకుం బార్థుండనం జరించు నతని ను
జ్జయినీశుని వీరావళి
కయిదోఁ బెడవిఱిచి యంటఁగట్టి రలుకతోఁ౯. ౩౮౪

పురవీథిం గొనిపోవఁగాఁబడెడు నా మూర్తిం బరీక్షించి చూ
ప ఱితం డిప్పటిదాఁక "వీఱేఁడి గతి౯"వ ర్తిల్లుచు౯ "వీరుఁడై"
పరగె౯ నేఁ;డెవఁడీ ధురంధరుఁడు?" "ప్రెపైఁజూడఁజాం చెల్కుయుం
బరికింపంగనుబందికొక్కను గతి౯" భాసిల్లె నం చెన్నుచు౯.

వెఱగుపడి మేము మేమని
విఱుగంబడి కాఁడు వీఁడు వీఱేఁడి మమ్మం
దఱ వీఱేఁడులం జేసి, ని
గురు కప్పిన నిప్పువోలె గురుఁడో? యేమో? ౩౮౫

అద్భుతక్రియుండు యౌగంధరాయణుం
డేమొ? కాక భువిని నిట్టి తెలివి
పరుల కేలవచ్చుఁ? బడయునే యశ్వంబు
గతిని దంత జన్మశతములకును? ౩౮౬

అనుకొనుచునుండ నాతనిఁ
గొనిపోయి యవంతివిభునిఁ గొలువున నుంచ౯
జనపాలమంత్రిముఖ్యులు
కని యాతని వెక్కివాలకం బడిగి రిటుల్. ౩౮౭

"ఈ వెంగలి వేసంబున
నీ వీఁటం దిరుగుచున్న యీ వెవఁడవురా?
జీవములతోఁడఁ జనుదువె?"
నావిని యవ్వోడఁగుమంత్రి నవ్వుచుఁ బలికె౯. ౩౮౮

మునుమాయేలిక మోసగించినమిముఁ మోసంబునఁ ముంచి; రా
ట్తనయారత్నముతోడ మాప్రభువరుం దప్పించి కొంపోఁ బ్రతి
జ్ఞను గావించి తరించినట్టేడను; బ్రజ్ఞాశాలి యౌగంధరా
యణుఁడఁ మిమ్ము వెడంగులఁ సలుపఁగా నైతిఁ వెడంగంజుఁడీ!

కరికిని వెఱ్ఱెత్తించితిఁ;
జెఱఁదప్పించితిని రాజసింహమునకు; మా
చరగణమున నించితి మీ
పురమును; గౌశాంబినాఁగఁ బొనరించితిఁ బో! ౩౯౦

తఱిమితిఁ; దుఱిమితి మీపరిఁ
బరిపరివిధములను; దుదికిఁ బట్టువడితి; మీ
కరముల నాకరవాలము
విఱుగుటఁ; గాకున్న నాదుబీరము తెలియుఁ. ౩౯౧

"నక్క చన్న వెనుక బొక్కగొట్టిన యట్లు"
పఱవ తేఁడు నన్నుఁ బట్టినారు;
వర్ణనీయమగును బ్రద్యోతమంత్రుల
తెలివితేఁట లిట్లు తెల్లవాఱె." ౩౯౨

విని దీనిమంత్రు లెల్లరు
మునింగి యాశ్చర్యవార్ధి మోములు గనుగొం
చును నొండొరువులు సిగ్గునఁ
గన జాలకపోయి రెదుటఁగల యామంత్రిఁ. ౩౯౩

వెక్కిరింపఁబోయి వెలికిలఁ బడ్డట్లు;
ముంచఁబోయి తార మునిఁగి నట్లు;
బెడిసికొట్టఁ దమదు వేసిన మంత్రంబు
కొలఁది కాలమట్లు కూలఁబడిరి. ౩౯౪

విధిలే కాప్రద్యోతుఁడు
క్రుధనుం దిగ్రమింగి యెదురుకొని తనయల్లుం
గ్రుధితునిఁ జేయుట తగ దని
ప్రధానులకు సెలవొసంగె వానిని వదలన్. ౩౯౫

వదలి వానిస్వామిభక్తికి మెచ్చిన
యట్లొసంగెఁ బెక్కుపాయనములు
ప్రభువుఁగాంచి మంత్రివర్గంబు యౌగంధ
రాయణునకు నాదరం బొనర్చె. ౩౯౬

తదుపరి యా సచివోత్తము
నెదుటనె పరిణయ మొనర్చె నెంతయుఁ బ్రీతిన్
ఉదయన వాసవదత్తా
మదిరాక్షులచిత్రములకు క్ష్మాధవుఁ డచటన్. ౩౯౭

తనజామాతకుఁ బుత్త్రికామణికి రత్నస్వర్ణ నానా విభూ
షణముల్ సుందరవస్తువాహన సహస్రంబుల్ దుకూలంబులం
దన దర్జా కుచితంపుఁగానుకల నాతండిచ్చి యౌగంధరా
యణుతో మంత్రిజనంబుతోఁ బనిచె; సాహ్లాదంబు కౌశాంబికిన్.

వత్సరాజవరుఁడు; వాసవదత్తయు;
వచ్చినట్టి మంత్రివర్గమునకు
స్వాగతం బొసంగి సత్కరించిరి; తొంటి
శత్రు లిపుడు ప్రాణమిత్త్రు లయిరి. ౩౯౯

శ్రీసుకవి పికవసంతా!
దాసీకృత శత్రుజాల! దానకృత యశో
భాసుర! వేంకటరామా!
ఆసక్తిని నవధరింపుమా! యవలికతన్. ౪౦౦

అత్తటి మొదలనె సచివా
యత్తుం డగు నుదయనుఁడు తదాదిగ మరియుం
జిత్తవినోదిని వాసవ
దత్తా సుందరికిఁ గ్రీత దాసుం డయ్యెన్. ౪౦౧

మదిరారసంబు కైవడి
మదిరాక్షి మదంబు గూర్ప, మానసమున కా
యుదయనుఁడు పరవశుండయి
త్రిదివం బానరించి యాత్మగృహము సుఖించెన్. ౪౦౨

ఇది పవ; లియ్యది రాతిరి;
యిది యుదయం; బిద్ది సాయ; మిదియిది; యంచున్
మది నెఱుఁగక సంతత మా
యుదయనుఁ డా యువతి గోష్ఠి నుబ్బుచు నుండున్. ౪౦౩

తమ శైష్యోపాధ్యాయిక
సమయంబున నడిచినట్టి సంకథలను, జి
త్రములఁ దగఁ జెప్పికొనుచుం
బ్రమోదపడు చా యుగంబు వర్తిలు చుండెన్. ౪౦౪

వీనులవిందుగా వీణెమీటఁగఁ బతి,
లలన ముద్దుగను దాళములు వేయు;
హృద్యంబుగా వ్రాయఁ బ్రియుఁడు చిత్తర్వును,
గోమలి తగిన రంగులను దిద్దుఁ;
కౌశలంబున మృదంగము భర్తవాయింప,
నా వన్నెలాడి లాస్యం బొనర్చుఁ;
బాడఁచుంబాడు చాపాటఁప ననుఁగుకాఁ,
డామనోహరి దాని నంది పాడు;
చదువ శృంగార కావ్యంబు సరసుఁ డెలమి,
యువతి విరచించును దదర్థ వివరణంబు;
పై నుదాహృత కార్యముల్ వ్యత్యయముగ
వారు గావించు కొం డొక్క తూరి ప్రీతి. ౪౦౫

వాతెఱ విందులుఁ; గౌఁగిళ్లు;
లోతప్రోతములు; మోహ మొలికెడు ముద్దుల్;
ద్యూత క్రీడల లోపల
నా తరుణీ తరుణు లొడ్డు నట్టి ధనంబుల్. ౪౦౬

పతియాటను గట్టించుచుఁ
జతురంగ క్రీడలందు సతి "విజితుండా
పతికిన్ మిండండు గదా
సతి" యనుచును బిట్టు నవ్వి సరసము లాడున్. ౪౦౭

ఆతండు పూలరంగం;
డాతన్వి వసంతలక్ష్మి; యా యిరువురి లో
కాతిగ దాంపత్యమునకుఁ
జేతులు సాఁచుదురు సుండు జేజే కవలున్. ౪౦౮

కేళాకూళల నాచరించుచు జలక్రీడల్, పువ్వుందోఁటలన్
దోలల్ దూఁగుచు, నాకుటీరములఁ గంతు క్రీడలం దేలుచున్,
లీలం జెక్కునుజెక్కు రాచుకొనుచున్, నెయ్యంబులొల్కంగ వా
హ్యాళిం బోవుచుఁ, గేళికాద్రులఁ దగెన్ ద్వంద్వమద్వంద్వమై.
గురుఁడై ప్రప్రథమంబున
మరుఁడై దివసక్రమమున మరి, నమ్మృతంపుం
గరుడై తదుపరి, తుదికిని
వరుఁడై యెలయించె ఱేఁడు వాసవదత్తన్. ౪౧౦

ఆ వత్సరాజు వోలెను
శ్రీ వేంకట రామిరెడ్డి సెలఁగుచుఁ దనదా
దేవేరితోడ సుఖముల
తో వర్ధిలుఁ గాక! యితఇతోధిక రీతిన్.

